

**6100 SAYILI HUKUK MUHADEMELERİ KANUNU'NUN
GÖREV, YETKİ VE YARGI YERİ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN
HÜKÜMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

*The Evaluation of Provisions of Civil Procedure Code Numbered 6100
Regarding Competence, Venue and Determination of
Place of Jurisdiction*

*Yrd. Doç. Dr. Hülya TAŞ KORKMAZ**

Giriş

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 1 ilâ 27. maddeleri arasında düzenlenmiş olan görev, yetki ve yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümlere 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 1 ilâ 23. maddeleri arasında yer verilmiştir. Her iki Kanun'un söz konusu hükümleri birbirine benzemekle birlikte, 6100 sayılı Kanunla kabul edilen bazı değişiklikler sebebiyle 1086 sayılı Kanun'un karşılık hükümleri arasında gerek şekil gerekse esas açısından önemli farklılıklar oluşmuştur.

Bu çalışmanın amacı, 6100 sayılı Kanun'un "görev, yetki ve yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümleri (m.1-23)"nin 1086 sayılı Kanun'un ilgili hükümleriyle (m.1-27) karşılaştırılması ve 6100 sayılı Kanunla getirilen değişikliklerin değerlendirilmesidir.

Çalışmada görev, yetki ve yargı yeri belirlenmesine ilişkin her bir hüküm bakımından ayrıca değerlendirme yapılacaktır. Ancak burada, 6100 sayılı Kanun'un görev, yetki ve yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümlerinin dilinin güncelleştirilmiş ve diğer kanun-

* İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl-İcra ve İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

larla terim birliğinin sağlanmış olmasının Kanun'un diğer hükümlerindeki gibi, bu Kanunla gerçekleştirilmiş şekle ilişkin temel değişiklik olduğu belirtilmelidir. 1086 sayılı Kanun'un dilinin güncelleştirilmesi, yeni bir Medenî Usul Kanunu hazırlanmasının gerekçelerinden bir tanesiydi ve şüphesiz haklı bir gerekçeydi. Zira 1086 sayılı Kanun'un dili eskidiğinden, genç hukukçular tarafından anlaşılması zorlaşmıştı.

A- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Göreve İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi

1- Genel Olarak

Son hazırlanan tasarılar, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ayırımının kaldırılmasının görevsizlik kararı verilmemesi nedeniyle yargılamayı hızlandıracağı ileri sürülmekle birlikte, bu öneri Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nı hazırlayan Komisyonca kabul edilmemişti. Bu önerinin kabul edilmemesinin nedenleri Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Genel Gerekçesinde belirtilmiştir. Buna göre, gerek tarihi nedenler gerekse uygulanan yargılama usulü ve bu mahkemelerden verilen kararlara karşı kanun yollarına başvuru olanaklarının farklı oluşu, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ayırımın muhafazasını zorunlu kılmıştır. Bu ayırımla mahkemeler arasında değer veya tutarına bakılmaksızın açılan davalar bakımından sağlanan bir uzmanlığın korunduğu; başka mahkemelerin görevine girmeyen tüm çekişmesiz yargı işlerine sulh hukuk mahkemelerinde bakılmasının kabul edildiği de Genel Gerekçede vurgulanmıştır. Bu yapılırken yazılı yargılama usulü ile basit yargılama usulünün birbirinden farklı usuller içermesi dikkate alınarak sulh hukuk mahkemelerinde açılan davaların daha basit ve daha kısa sürede çözümü amaçlanmıştır.

Genel gerekçede belirtilen nedenlerle Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda, göreve ilişkin hükümler, 1086 sayılı Kanun'un 1 ilâ 8. maddelerine paralel düzenlenmiş ve sulh hukuk mahkemelerinin görevinin tayini bakımından 1086 sayılı Kanun'daki iki ölçüt esas alınmıştır. Bunlar, "*dava konusunun değerinin esas alınması*" ve

“dava konusunun değer veya tutarı ne olursa olsun, kanunlarda belirtilen dava ve işlerde sulh hukuk mahkemesinin görevli kılınması” şeklindeki ölçütlerdi. Zaten bu yüzden, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Genel Gerekçesinde, *“görevle ilgili yenilik yapılmadığı; sadece görevle ilgili maddelerde tereddüt edilen hususlarda açıklık getirildiği veya uygulamada kısmî dava açılmasında görevin belirlenmesindeki gibi bazı zorlukların aşılmaya çalışıldığı”* ifade edilmişti.

Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın göreve ilişkin hükümlerindeki düzenleme şekli, bu Tasarı'nın TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesi sırasında önemli bir değişikliğe uğrayarak sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ayırım, dava konusunun değer veya tutarına bağlı olmaktan çıkarılmıştır. Buna karşılık, bu mahkemeler arasında dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren davalar bakımından yapılan ayırım, 6100 sayılı Kanun'da da muhafaza edilmiştir. Bu değişiklik sebebiyle 1086 sayılı Kanun'un dava konusunun değerinin ve bazı özel durumlarda görevli mahkemenin belirlenmesine ilişkin hükümlerine de (m.2-6) 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Anılan değişiklikler, 1086 sayılı Kanun'un göreve ilişkin hükümleriyle 6100 sayılı Kanun'un göreve ilişkin hükümleri arasında önemli bir farklılığın ortaya çıkmasına yol açmıştır.

2- Görevin Belirlenmesi ve Niteliği

1086 sayılı Kanun'un görevin belirlenmesine ilişkin 1. maddesine göre, *“Mahkemelerin görevi kanunla belirlenir.”*

Görev, dâva olunan şeyin değerine göre belirtilmiş ise, görevli mahkemenin tespitinde, dâvanın açıldığı gündeki değer esas tutulmak üzere, aşağıdaki maddeler hükümleri uygulanır. Faiz, icra tazminatı ve giderler görevin tespitinde hesaba katılmaz.”

Bu maddenin karşılığı olan 6100 sayılı Kanun'un 1. maddesine *“Görevin belirlenmesi ve niteliği”* üst başlığı altında yer verilmiştir. Bu hükme göre, *“Mahkemelerin görevi, ancak kanunla düzenlenir. Göreve ilişkin kurallar, kamu düzenindedir”*.

Karşılaştırılan hükümler arasında ifade ediliş şekli dışındaki farklılardan ilki, 1086 sayılı Kanun'un görevin dava konusunun değerine göre belirlenmesi halinde görevli mahkemenin belirlenmesine ilişkin 1. maddesinin 2. fıkrasına 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiş olmasıdır. Bunun sebebi, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değerine göre yapılan ayırımın kaldırılmış olmasıdır.

1086 sayılı Kanun'un 1. maddesinin birinci fıkrasıyla 6100 sayılı Kanun'un birinci fıkrası arasındaki bir diğer fark, mahkemelerin görevinin "*ancak*" kanunla düzenlenebileceğinin vurgulanmış olmasıdır (HMK m.1/1, c.1). Bu şekilde, Anayasa'nın 142. maddesindeki kural¹ yasal plânda bir kez daha ifade edilmiştir. Bu şekilde idarenin düzenleyici idarî işlemleri aracılığı ile özellikle kanun hükmünde kararnameyle, mahkemelerin görevine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılamayacağı hususu açıkça vurgulanmak istenmiştir².

Karşılaştırılan hükümler arasındaki başka bir fark da, 6100 sayılı Kanun'un 1. maddesinin 2. cümlesindeki "*Göreve ilişkin kurallar, kamu düzenindedir*" şeklindeki yeni düzenlemeyle görev kurallarının niteliğine ilişkin bir belirleme yapılmış olmasıdır. 1086 sayılı Kanun'da söz konusu belirleme açıkça yer almamakla birlikte, bu Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde uygulama ve Doktrinde görev kurallarının kamu düzenine ilişkin olduğu tartışmasız kabul edilmekteydi. Ancak elbette, bu hususun Kanun'da açıkça belirlenmiş olması isabetlidir.

6100 sayılı Kanun'da görev kurallarının kamu düzeninden olduğuna ilişkin belirleme yapılmış olması ve görevin dava şartı hâline getirilmiş bulunması sebebiyle (HMK m.114/1-c), 1086 sayılı Kanun'un 7. maddesi³ yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlükten kaldı-

¹ "*Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.*" (AY m.142).

² **Tanrıver**, s.636.

³ HUMK Madde 7- (Değişik: 2494/m.1) (1) *Diğer bir mahkeme yahut idarî makam veya yargı merciinin görevine giren bir dâva veya iş kendisine arz olunan mahkeme, duruşma yapmadan görevsizlik kararı verebileceği gibi dâvanın her*

rılan söz konusu maddenin birinci ve ikinci fıkralarında, mahkemenin görevli olup olmadığına ilişkin incelemeyi nasıl yapması gerektiğine ilişkin prosedür düzenlenmişti. 6100 sayılı Kanun'da, mahkemenin görevli olması dava şartı olarak kabul edildiğinden (HMK m.114/1-c) ve dava şartlarının incelenmesinde izlenecek prosedür de belli olduğundan (HMK m.115), artık 1086 sayılı Kanun'un 7. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarındaki hükümleri muhafaza etmenin gereği kalmamıştır⁴.

Bu bağlamda, 1086 sayılı Kanun'un 7. maddesinin üçüncü fıkrasındaki "*Bir dâva, asliye mahkemesinde hükme bağlandıktan sonra, dâvanın sulh mahkemesinin görevi içinde olduğu ileri sürülerek üst mahkemede itirazda bulunulamaz.*" şeklindeki hükme, bilinçli olarak 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Bunun sebepleri, görev kurallarının kamu düzenine ilişkin olması (HMK m.1/1); dava şartı olarak nitelendirilmesi (HMK m.114/1-c); sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemelerinin tek hâkimli mahkemeler olması (5235 s.K. m.5/2) ve bu mahkemeler arasında bir derecelendirme ilişkisinin olmamasıdır (5235 s.K. m.4). Yapılan değişiklik sonucu, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasındaki görev ilişkisi ile bu mahkemelerle özel mahkemeler arasındaki görev ilişkisi ve sonuçları arasında herhangi bir fark kalmamıştır.

safhasında kendiliğinden görevli olmadığına da karar verir. (2) Görev itirazı dâvanın her safhasında ileri sürülebilir. (3) Bir dâva, asliye mahkemesinde hükme bağlandıktan sonra, dâvanın sulh mahkemesinin görevi içinde olduğu ileri sürülerek üst mahkemede itirazda bulunulamaz.

⁴ HUMK m.7, III hükmünün muhafaza edilmesinin doğru olacağı hususunda bkz. **Umar**, HMK Tasarı, s.122; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Değerlendirme ve Öneriler, s.13. **Karslı** da (s.221), HUMK m.7, III hükmünün muhafaza edilmemesinin, söz konusu hükmün usul ekonomisine hizmet ettiği gerekçesiyle bir eksiklik olduğunu belirtmektedir. Ancak **Karslı** (s.221) 6100 sayılı Kanun'da dava konusunun miktar veya değerinin dikkate alınması ölçütü terk edildiğinden, istinaf veya temyiz incelemesinde kararın sadece görevsizlik sebebiyle bozulması sebebiyle görevli mahkemeye gönderilmesi yüzünden ortaya çıkacak sakıncanın doğması ihtimalinin oldukça düştüğünü de ifade etmektedir.

3- Asliye Hukuk Mahkemelerinin Görevi

a- Genel Olarak

1086 sayılı Kanun'da görevli mahkemenin tespiti bakımından, dava konusunun malvarlığına ilişkin olup olmadığı ve malvarlığına ilişkin davalarda dava konusunun değer veya tutarına göre ayırım yapılmaktaydı (m.8).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda da, göreve ilişkin hükümler, 1086 sayılı Kanun'un 1 ilâ 8. maddelerine paralel düzenlenerek malvarlığına ilişkin davalarda görev (m.2) ile şahıs varlığına ilişkin davalarda görev (m.9) ve sulh hukuk mahkemelerinin görevi (m.8) ayrı maddelerde hükme bağlanmıştı. Ancak çalışmanın başında da belirtildiği gibi, bu düzenleme şekli, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesi sırasında değiştirilmiştir. Bu değişiklikte sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ayırım, dava konusunun değer veya tutarına bağlı olmaktan çıkarılmış; buna karşılık bu mahkemeler arasında dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren davalar bakımından yapılan ayırım, 6100 sayılı Kanun'da da muhafaza edilmiştir. Bu bağlamda, asliye hukuk mahkemelerinin görevi 6100 sayılı Kanun'un 2. maddesinde; sulh hukuk mahkemelerinin görevi ise aynı Kanun'un 4. maddesinde düzenlenmiştir.

6100 sayılı Kanun'un asliye hukuk mahkemelerinin görevini düzenleyen 2. maddesine göre, "*Dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin davalarla, şahıs varlığına ilişkin davalarda görevli mahkeme, aksine bir düzenleme bulunmadıkça asliye hukuk mahkemesidir.*" (m.2/1). "*Bu Kanunda ve diğer kanunlarda aksine düzenleme bulunmadıkça, asliye hukuk mahkemesi diğer dava ve işler bakımından da görevlidir.*" (m.2/2).

Bu düzenlemeyle 6100 sayılı Kanun'un görev konusundaki sistemi, 1086 sayılı Kanun'daki sistemden önemli ölçüde farklılaşmıştır. Yeni sistemin esas bakımından isabetli olup olmadığını değerlendirmeden önce 6100 sayılı Kanun'un 2. maddesindeki düzenlemenin şekil açısından değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu maddede ilk

dikkat çeken husus, "...değer ve miktarına bakılmaksızın ..." ifadesidir. Bu ifade Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısında, "değerine veya tutarına göre belirlenir" şeklindeydi ve bu ifade şekli isabetliydi. Zira görevli mahkemenin belirlenmesinde, dava konusunun değeri veya tutarı esas alınır.

Ayrıca, 6100 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 2. fıkrasındaki hükmün gereksiz ve bu Kanun'un 383. maddesindeki düzenleme karşısında çelişki yaratacak nitelikte olduğu kanaatindeyiz. Zira 6100 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 1. fıkrasında zaten aksine bir düzenleme olmadıkça asliye hukuk mahkemesinin malvarlığı ve şahıs varlığı davalarında görevli olduğu düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin ikinci fıkrasındaki "Bu Kanunda ve diğer kanunlarda aksine düzenleme bulunmadıkça, asliye hukuk mahkemesi diğer dava ve işler bakımından da görevlidir." şeklindeki düzenleme, birinci maddeyi tekrarlayan bir hükme yer verdiği gibi, bu hüküm aynı Kanun'un 383. maddesindeki hükümlerle de çelişki yaratacak niteliktedir. Zira 6100 sayılı Kanun'un 383. maddesinde, çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkemenin, aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesi olduğu düzenlenmiştir.

6100 sayılı Kanunla görev konusunda benimsenen yeni sistemin esas bakımından isabetli olup olmadığı hususu Doktrinde tartışma yaratmıştır.

Bu konudaki bir görüşe göre⁵, görev konusunda benimsenen yeni sistem 1086 sayılı Kanun'da benimsenmiş olan sistemden daha isabetlidir. Zira yeni sistem, uygulamada malvarlığına ilişkin davalarda sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değerine göre yapılan ayırımın yol açtığı görevle ilgili uyumsuzluklar sebebiyle görevsizlik kararları verilmesini; dolayısıyla davaların gecikmesini önler.

Bu konudaki diğer görüşe göre ise, görevle ilgili yeni sistem eskisinden isabetli değildir. Çünkü görevle ilgili yeni sistem asliye

⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 23. Baskı, s.120, dn. 41; **Yılmaz**, Ejder; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2012, s.48; **Köse**, Yasin; "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda Görev", www.kazanci.com.

hukuk mahkemelerinin iş yükünü önemli ölçüde artıracığı⁶ gibi düşük meblağlı uyuşmazlıkların da asliye hukuk mahkemelerinde görülmeleri sebebiyle yazılı yargılama usulüne tabi tutulmaları; dolayısıyla bu davaların daha uzun ve daha masraflı bir prosedüre tâbi olmasına yol açmıştır⁷.

Esasen ilk bakışta, 6100 sayılı Kanunla getirilen göreve ilişkin yeni sistemin 1086 sayılı Kanun'daki sistemden daha isabetli olduğu düşünülebilir. Zira artık görevli mahkemenin belirlenmesi bakımından dava konusunun değer veya tutarına ilişkin bir ayırım söz konusu olmayacak, dolayısıyla her yıl göreve ilişkin parasal sınırların belirlenmesi gerekmeyecektir. Yine, dava dilekçesinde dava konusunun değerinin gösterilmesi, görevli mahkemenin belirlenmesi bakımından önem taşımayacaktır. Malvarlığına ilişkin davalarda dava konusuna faiz, icra tazminatı ve giderlerin eklenip eklenmeyeceği (HUMK m.1, II); görevli mahkemenin belirlenmesi için, dava konusunun para olup olmadığı; dava konusunun paradan başka bir şey olması halinde, bunun değerinin hangi tarihe göre belirleneceğinin de (HUMK m.2), göreve ilişkin yeni sistem bakımından bir önemi bulunmamaktadır.

Özetle bu değişikliklerin yargılamayı hızlandırdığı düşünülebilirse de, görev konusundaki yeni sistemin beraberinde bazı sorunları da getirdiği kuşkusuzdur. Bu sorunlardan biri, dava konusunun değerinin nasıl hesaplanacağına ilişkin bir hükmün, 6100 sayılı Kanun'da mevcut olmamasıdır. Sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değer veya tutarına göre yapılan ayırım kaldırıldığından, 1086 sayılı Kanun'un dava konusunun değerinin ve bazı özel durumlarda görevli mahkemenin belirlenmesine ilişkin hükümlerine (m.2-6) 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Ancak, dava konusunun değer veya tutarının hesaplanması sadece görevli mahkemenin tespiti için değil; başka bir takım önemli hususlar, örneğin⁸, dava açılırken alınacak harçlar bakımından da

⁶ Umar, Şerh, s.120; Karşlı, s.234.

⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 13. Bası, s.120; Karşlı, s.234, 241, 247.

⁸ Dava konusunun değerinin önem arz ettiği diğer hususlar için bkz. Karşlı, s.223, 234-235.

önemlidir. Malvarlığına ilişkin davalarda, davacı dava dilekçesinde dava konusunun değerini dava dilekçesinde göstermek zorundadır (HMK m.119/1-d). Davacı dava konusunun değerini dava dilekçesinde göstermemişse, dava konusunun değerinin davacıya tespit ettirileceği Harçlar Kanunu'nda düzenlenmekle birlikte (Harçlar K. m.16/3)⁹, bu Kanun'da bunun için bir usul tayin edilmemiş; dava konusunun değerinin hangi tarihe göre belirleneceği düzenlenmemiştir. Belirtilen nedenlerle 6100 sayılı Kanun'da dava konusunun belirlenmesine ilişkin hüküm bulunmaması bir eksikliklerdir.

6100 sayılı Kanun'un görevle ilgili yeni sisteminin kabulüne ilişkin gerekçeler değerlendirildiğinde, görevle ilgili yeni sistemin diğer sakıncaları da ortaya çıkmaktadır. Sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değerinin esas alınması suretiyle yapılan ayırımın kaldırılmasının sebeplerinden biri, TBMM Genel Kurul Gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir: "... aynı konuda karar vermeye yetkili olan bir mahkemenin, miktarın azlığı ya da çokluğuna göre yapacağı inceleme, harcayacağı zaman ve kullanacağı bilgi özünde değişiklik göstermemektedir. Sadece rakamsal olarak verilecek karar değişmektedir. Böyle bir durumda, salt miktardaki azlığın veya çokluğun görev yönünden bir öneminin olmaması gerekir." Bu gerekçe isabetli değildir. Zira göreve ilişkin yeni düzenleme ile düşük meblağlı uyuşmazlıklar yazılı yargılama usulüne; yani daha uzun ve masraflı bir yargılama usulüne tâbi tutulmuşlardır. Oysa söz konusu değişiklik olmasa, düşük meblağlı uyuşmazlıklarda sulh hukuk mahkemesi görevli olacağından, bu uyuşmazlıklar basit yargılama usulüne tâbi olacak

⁹ Davacı dava konusunun değerini tespitten kaçınırsa, dava dilekçesi işleme konmaz (Harçlar K. m.16/3). Davacı dava dilekçesinde dava konusunun değerini noksan tespit etmişse, bu durumda Harçlar Kanunu'nun 30. maddesi uygulanır (Harçlar K. m.16/4). Muhakeme esnasında tespit olunan dava konusunun değerinin dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğunun anlaşılması halinde, yalnız o celse için muhakemeye devam olunacak, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmayacaktır (Harçlar K. m.30).

ve bu uyuşmazlıkların daha kısa sürede, daha az masrafla çözülmesi mümkün olacaktı¹⁰.

Sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değerinin esas alınması suretiyle yapılan ayırımın kaldırılmasının sebebi olarak TBMM Genel Kurul gerekçesinde gösterilen "... Bu sınıra ilişkin periyodik değişiklikler de diğer bir sorun olup, zaman zaman karışıklığa yol açabilmektedir..." şeklindeki gerekçe esasen haklıdır. Zira 1086 sayılı Kanun'daki göreve ilişkin parasal sınırların her takvim yılı başından geçerli olmak üzere yeniden değerlendirilmesinde artırılması (HUMK ek m.4)¹¹, uygulamada karışıklığa yol açmaktaydı. Ancak 1086 sayılı Kanun'daki parasal sınırların her takvim yılı başından itibaren arttırılmasına ilişkin değişiklikten önce, göreve ilişkin parasal sınır enflasyondaki artış durumuna göre birkaç yılda bir belirlenen oranda arttırılmaktaydı¹². Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda da, göreve ilişkin parasal sınır 5.000 Türk Lirası olarak belirlenmişti (m.8). Görev sınırının belirlenmesi bakımından yine aynı şekilde artırım yapılması tercih edilebilirdi.

6100 sayılı Kanunla göreve ilişkin getirilen değişik ile parasal sınırlara ilişkin hükümler yüzünden uygulamada verilen görevsizlik kararlarını önlemek suretiyle yargılamanın gereksiz yere uzamasının önüne geçilmesi amaçlanmıştı. Ancak sonuçta sulh hukuk mahkemeleri ile asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ayırım muhafaza edildiğinden, yine bu mahkemeler arasında görevle ilgili uyuşmazlıklar çıkabilecektir. Ayrıca sulh hukuk mahkemelerinin 6100 sayılı Kanun'un 4. maddesinde belirtilen dava ve işleri görürken ortaya çıkan ve bu maddede yer verilmeyen uyuşmazlıkları, bu uyuşmaz-

¹⁰ Pekcanitez/Atalay/Özkes, 13. Bası, s.120; Karslı, s.234.

¹¹ 1086 sayılı Kanun'daki parasal sınırlar bu Kanun'a 26.09.2004 tarih ve 5236 sayılı Kanununun 19. maddesi ile eklenen Ek madde 4 uyarınca, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere 213 sayılı Vergi Usûl Kanununun mükerrer 298. maddesi hükümleri uyarınca Maliye Bakanlığınca her yıl tespit ve ilân edilen yeniden değerlendirilmesinde artırılmaktaydı.

¹² Örneğin bkz. 14.07.2004 tarih ve 5219 sayılı Kanun m.2, A, a ile 1086 sayılı Kanundaki göreve ilişkin parasal sınır 21.07.2004 tarihinden itibaren "beş milyar" liraya yükseltilmişti.

lıkların değeri düşük de olsa asliye hukuk mahkemesine göndererek bekletici mesele yapması da, yargılamanın uzamasına sebebiyet verecektir¹³.

Belirtilen sebeplerle ya sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında yapılan kaldırılmalı¹⁴ ya da gerek 1086 sayılı Kanun gerekse Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'ndaki görev konusunda benimsenen düzenleme şeklinin esas alınması gerekiyordu. Kanaatimizce, 1086 sayılı Kanun ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda görev konusunda benimsenen sistemin esas alınması daha isabetli olurdu¹⁵. 1086 sayılı Kanun'da ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda görevle ilgili benimsenen sisteme paralel bir sistem mukayeseli hukuk bakımından Alman¹⁶ ve İsviçre¹⁷ hukuk sistemlerinde de mevcuttur.

b- Ölüm veya Vücut Bütünlüğünün Yitilmesinden Doğan Zararların Tazmini Davalarında Görev

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda yer almamakla birlikte, Adalet Komisyonu'nda verilen bir önerenin kabulü üzerine ölüm veya vücut bütünlüğünün yitilmesinden doğan tazminat davalarına ilişkin hükme 6100 sayılı Kanun'da yer verilmiş (m.3) ve bu davalar medeni yargı alanına dâhil edilmişti. Bu düzenlemeye

¹³ **Karslı**, s.234.

¹⁴ **Kuru** (Baki; "Sulh-Asliye Hukuk Mahkemesi Ayrımı Kaldırılmalı mıdır?", Bursa Barosu Dergisi, 1987/29, s.2-3; Makaleler, İstanbul 2006, s.4), sulh hukuk asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ayırımın kaldırılması ve tek bir hukuk mahkemesi sistemini benimsemek gerektiğini ifade etmektedir. Yazar buna gerekçe olarak her iki mahkemenin de tek hâkimli olduğunu; her iki mahkemede uygulanan yargılama usullerinin farklı olması dışında bir fark kalmadığını; ancak uygulamada bu konuda önemli bir fark yapılmadığından, sulh hukuk mahkemelerindeki davaların da, asliye hukuk mahkemelerindeki kadar uzun sürdüğünü belirtmektedir.

¹⁵ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'ndaki göreve ilişkin hükümler bakımından, dikkate alınması gereken eleştiriler için bkz.

¹⁶ Bkz. ZPO § 1'in atfıyla GVG 12, 23; ZPO § § 2 vd. ile 253.

¹⁷ Bkz. Schweizerische ZPO § § 5-8; 91.

göre, “Her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine yahut kişinin ölümüne bağlı maddi ve manevi zararların tazminine ilişkin davalara asliye hukuk mahkemeleri bakar. İdarenin sorumluluğu dışında kalan sebeplerden doğan aynı tür zararların tazminine ilişkin davalarda dahi bu hüküm uygulanır. 30/1/1950 tarihli ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu hükümleri saklıdır.”.

Bu maddede, sadece insan zararlarına ilişkin davalar düzenlenmiş; buna karşılık aynı olaydan kaynaklanmakla birlikte malvarlığına ilişkin zararların giderimi için açılacak davalardan söz edilmemişti. Bu nedenle, örneğin, idareye ait bir aracın kendisine çarpması sonucu yaralanan kişi, uğradığı maddi ve manevi zararın tazminine ilişkin davasını asliye hukuk mahkemesinde; ancak bu kaza sonucu evi de zarar görmüşse, evinin uğradığı zarar nedeniyle açacağı tazminat davasını idarî yargıda tam yargı davası şeklinde açmak zorundaydı (HMK m.3).

İdarî yargıdaki “tam yargı davalarının” insan zararlarına ait bölümünün idarî yargının görev alanından çıkarılmasının sebebinin bu zararlardan kaynaklanan davalarda görev alanı tartışmalarıyla zaman kaybını önlemek; zarar gören kişilerin farklı yargılama usûlüne tabi tutulmalarından ve hattâ farklı tazminat alabilmelerinden kaynaklanan mağduriyeti önlemek olduğu TBMM Adalet Komisyonu Gerekçesinde ifade edilmişti. Ancak idarî yargının görev alanında değişiklik meydana getiren 6100 sayılı Kanun’un 3. maddesi Doktrinde gerek şekil gerekse esas açısından haklı olarak eleştirilmiştir. İdari işlemlerle vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine veya kişinin ölümüne yol açılması mümkün olmadığı halde, idarî işlemlere de söz konusu hükümde yer verilmiş olması söz konusu hükme şekil bakımından yöneltilen eleştirilerden biridir. Anılan hükme şekil bakımından yöneltilen diğer eleştiriler ise, kişinin vücut bütünlüğünün tamamen yitirilmesiyle ölüm arasında fark olmadığı halde, her ikisine de anılan hükümde yer verilmiş olması ve

idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerle kastedilenin ne olduğunun belirsiz olmasıdır¹⁸.

İdarî eylemden kaynaklanan tazminat davalarında ortada idarî bir eylem bulunup bulunmadığı ve kusur şartı bakımından değerlendirme yapabilmek için, idare hukuku bilgisine sahip olmak gerektiği; asliye hukuk hâkimlerinin bu konularda gerekli formasyona sahip olmadıkları; buna rağmen söz konusu davaların asliye hukuk mahkemelerinin görev alanına dâhil edilmiş olması, anılan hükme esas bakımından yöneltilen eleştirilerden biridir¹⁹.

Aynı idarî eylemle hem vücut bütünlüğünün hem de malvarlığının zarar görmesi durumunda, zarara uğrayan kişinin vücut bütünlüğünün yitirilmesi sebebiyle uğradığı zararın tazmini için asliye hukuk mahkemesinde; malvarlığı ile ilgili zararlarının giderimi için idare mahkemesinde dava açması gereği de, söz konusu değişikliğe esas bakımından yöneltilen bir diğer eleştiridir. Zira aynı olaydan kaynaklanan tazminat davalarının farklı yargı yerlerinde görülmesi birçok sorunu beraberinde getirecektir. Bu durum, usul ekonomisine aykırı olduğu gibi, çelişik kararların verilmesine de yol açabilecek niteliktedir²⁰. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 3. maddesindeki düzenleme, askerî idarî yargının görev alanını belirleyen Anayasa'nın 157. maddesine²¹ aykırı olması sebebiyle de eleştirilmiştir²².

Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptali için Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru üzerine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 3. maddesi 16.02.2012 tarihinde Anayasa'ya aykırı

¹⁸ Bkz. Schweizerische ZPO § § 5-8; 91.

¹⁹ **Gözler/Kaplan**, s.38-39.

²⁰ **Umar**, Şerh, s.18; **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet; *Medenî Usûl Hukuku*, 12. Bası, Ankara 2011, s.112; **Gözler/Kaplan**, s.39; **Karslı**, s.235.

²¹ Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz (AY m.157/1).

²² **Gözler/Kaplan**, s.40.

bulunarak iptal edilmiş; iptal kararının gerekçesi 19.05.2012 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır²³. Anayasa Mahkemesi, söz konusu maddeyi, aynı olaydan kaynaklanan tazminat davalarının farklı yargı yerlerinde görülmesinde kamu yararı ve haklı neden bulunmadığı; anılan maddenin usul ekonomisi ilkesi ile Anayasa’nın 125, 155 ve 157. maddelerine aykırı olduğu gerekçeleriyle iptal etmiştir²⁴.

4- Sulh Hukuk Mahkemelerinin Görevi

1086 sayılı Kanun’da görevli mahkemenin tespiti bakımından, dava konusunun malvarlığına ilişkin olup olmadığı ve malvarlığına ilişkin davalarda dava konusunun değer veya tutarına göre ayırım yapılmaktaydı (m.8). Bu nedenle anılan Kanun’da göreve ilişkin parasal sınırı geçen davalar kural olarak asliye hukuk mahkemelerinde, geçmeyenler ise sulh hukuk mahkemelerinde görülmekteydi. Ancak 6100 sayılı Kanun’da asliye hukuk ve sulh hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değer veya tutarına göre yapılan ayırımı yer verilmediğinden, 6100 sayılı Kanun’un 4. maddesinde sadece dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren davalar düzenlenmiştir.

Bu maddeye göre, sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren dava ve işleri gruplandırmak ve 6100 sayılı Kanunla getirilmiş olan değişiklikleri tespit ederek değerlendirmek mümkündür.

a- Kira İlişkisinden Doğan Tüm Uyuşmazlıkları Konu Alan Davalar

1086 sayılı Kanun’da olduğu gibi (m.8, II/1), 6100 sayılı Kanun’da da, kira ilişkisinden doğan davaların sulh hukuk mahkemelerinde görüleceği hükme bağlanmıştır (m.4/1-a). Ancak karşıla-

²³ Anayasa Mahkemesi, E.2011/35, K.2012/23 (RG, 19.05.2012/28297).

²⁴ 6100 sayılı Kanun’un 3. maddesinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesine kadar, söz konusu maddeye istinaden asliye hukuk mahkemelerinde açılmış olan davaların asliye hukuk mahkemelerinde görülmesi ve bu davaların, kesinleşinceye kadar medeni yargıya tâbi olması gerekir. Zira Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararları geçmişe etkili değildir (**Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, 13. Bası, s.123-124). Karşılaştığımız **Karslı**, s.239-240.

tırılan hükümler arasında bir farklılık bulunmaktadır. Bilindiği gibi, 1086 sayılı Kanun'da, kira sözleşmelerinden kaynaklanan davaların sulh hukuk mahkemelerinde görülebilmesine ilişkin bir sınırlama söz konusuydu. Bu Kanun'da, kira sözleşmelerinden doğan tüm davaların değil; kira sözleşmesine dayanan her türlü tahliye, akdin feshi yahut tespit davaları, bu davalarla birlikte açılmış kira alacağı ve tazminat davaları ve bunlara karşılık olarak açılan davaların sulh hukuk mahkemelerinde görülebileceği düzenlenmişti (HUMK m.8, II/1). Bu sınırlama uygulamada görevle ilgili uyuşmazlıklara yol açtığından²⁵, 6100 sayılı Kanun'da, kira ilişkisinden doğan tüm davaların sulh hukuk mahkemelerinde görüleceği hükme bağlanmıştır²⁶. Yeni düzenlemeyle bir kira ilişkisinden doğmak şartıyla tüm uyuşmazlıklar için sulh hukuk mahkemeleri görevli kılınmıştır²⁷. Örneğin, kira ilişkisinden doğan bir alacak davasının sulh hukuk mahkemesinde görülebilmesi için, tahliye, akdin feshi ya da kira bedelinin tespiti davasıyla birlikte açılması gerekli değildir. Bu hükmün kapsamına, sadece kira bedelinin tespiti değil, kira ilişkisinden doğan tüm tespit davaları dâhildir.

Ayrıca 6100 sayılı Kanun'nda kira sözleşmesinden doğan davalar bakımından bir ayırım yapılmadığından (m.4/1-a), taşınır mala ilişkin kira sözleşmelerinden doğan davaların da sulh hukuk mahkemelerinde açılması gerekir²⁸.

Kira sözleşmesinden doğan bazı davaların sulh hukuk mahkemelerinin görev alanına girip girmediği hususundaki sorunları önlemek bakımından, kira sözleşmesinden doğan tüm davaların sulh hukuk mahkemelerinde görüleceğine ilişkin düzenleme yapılması isabetli olmuştur.

²⁵ Bu uyuşmazlıklara ilişkin örnekler için bkz. **Yılmaz**, s.79-80.

²⁶ Kiralanan taşınmazların, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu'na göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler saklıdır (HMK m.4/1-a).

²⁷ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 13. Bası, s.125.

²⁸ **Umar**, Şerh, s.21; **Karslı**, s.241-242. Farklı yönde bkz. **Yılmaz**, s.80-81.

b- Paylaştırma ve Ortaklığın Giderilmesine İlişkin Davalar

Taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaştırılması ve ortaklığın giderilmesine ilişkin davalar, 1086 sayılı Kanun'da olduğu gibi, 6100 sayılı Kanun'da da sulh hukuk mahkemelerinde görülecek davalar arasında düzenlenmiştir (m.4/1-b).

Ancak taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaştırılması ve ortaklığın giderilmesine ilişkin davaların görülmesi sırasında ortaya çıkan paylaştırma ve ortaklığın giderilmesi dışındaki uyuşmazlıklar bakımından, bu uyuşmazlıklar sulh hukuk mahkemelerinin görevine dâhil değilse (HMK m.4), asliye hukuk mahkemeleri görevli olacaktır. Zira artık görevli mahkemenin belirlenmesi bakımından dava konusunun değer veya tutarına göre bir ayırım yapılmamaktadır²⁹. 6100 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra sulh hukuk mahkemeleri paylaştırma ve ortaklığın giderilmesi davalarında, paylaştırma ve ortaklığın giderilmesi dışında kalan uyuşmazlıkları çözemeyeceklerinden, bu uyuşmazlıkların çözümünü bekletici sorun yapmaları gerekecektir. Esasen bu durum da yargılamanın uzamasına sebebiyet verecektir³⁰.

c- Sadece Zilyetliğin Korunmasıyla İlgili Davalar

1086 sayılı Kanun'un taşınır ve taşınmaz mallarda sadece zilyetliğin korunması ile ilgili davaların sulh hukuk mahkemelerinde görüleceğine ilişkin hükmüne de (m.8, II, b.3), 6100 sayılı Kanun'un sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren dava ve işleri düzenleyen 4. maddesinde yer verilmiştir.

Karşılaştırılan hükümler arasında ifade edilmiş şekli haricinde bir fark bulunmamaktadır.

²⁹ 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, sulh hukuk mahkemeleri, paylaştırma ve ortaklığın giderilmesine ilişkin davalarda, o dava ile ilgili olup anılan Kanun'un 566. maddesinde belirtilen parasal sınırı geçmeyen uyuşmazlıkları da çözebiliyordu (HUMK m.566, I). Fakat 1086 sayılı Kanun'un taksim (m.561-568) ve izalei şüyu (m.569-572) ile ilgili hükümlerine 6100 Kanun'da yer verilmemiştir.

³⁰ **Karslı**, s.234, 240-241, 252-253.

d- Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ve Diğer Kanunların Sulh Hukuk Mahkemesini Görevlendirdiği Dava ve İşler

6100 sayılı Kanun'un 4. maddesine göre, sulh hukuk mahkemelerinin bu Kanun ve diğer kanunların, sulh hukuk mahkemesi veya sulh hukuk hâkimini görevlendirdiği davaları görecekları düzenlenmiştir (m.4/1-ç). Bu hüküm, 1086 sayılı Kanun'da "bu Kanun ve diğer kanunların, sulh hukuk mahkemesi veya hâkimlerini görevlendirdiği dava ve işleri görür." şeklindeydi (m.8, III). 1086 sayılı Kanun'daki düzenleme daha isabetliydi. Zira sulh hukuk mahkemeleri, gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun gerekse diğer kanunların sulh hukuk mahkemesi veya hâkimini görevlendirdiği dava ve işleri görürler. Örneğin, çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme, aksine bir düzenleme olmadıkça sulh hukuk mahkemesidir (m.383). Yine, Kat Mülkiyeti Kanunu'ndan kaynaklanan uyuşmazlıklar (Ek m.1), sulh hukuk mahkemelerinde çözümlenir.

1086 sayılı Kanun'un sulh hukuk mahkemelerinin görev alanını düzenleyen 8. maddesindeki çekişmesiz yargı işlerine 6100 sayılı Kanun'un 4. maddesinde yer verilmemiştir. Zira çekişmesiz yargı işleri 6100 sayılı Kanun'un 382. maddesinde düzenlenmiştir. Bu yüzden 1086 sayılı Kanun'un 8. maddesindeki tevdi mahalli belirlenmesi³¹ veya tevdi edilemeyecek eşyanın satılması işleri³² ile (m.382/2-ç, 3) mirasçılık belgesi verilmesi (m.382/2-c, 6) işlerine, çekişmesiz yargı işlerinin düzenlendiği 382. maddede yer verilmiştir.

1086 sayılı Kanun'unda mirasçılık belgesi verilmesi hakkındaki isteklerle, bu belgenin değiştirilmesi veya iptali davaları da sulh hukuk mahkemelerinin görevine girmektedir (m.8, II, b.5). Buna karşılık 6100 sayılı Kanun'da bu dava ve işler birbirinden ayrılmıştır. Mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin istekler çekişmesiz yargı işi olduğundan, bu işler çekişmesiz yargı işlerinin düzenlendiği maddede (HMK m.382/2-c, 6) yer almıştır. Fakat 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemenin (m.8, II, b.5) aksine, mirasçılık belgesinin değiştiril-

³¹ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m.107 (818 sayılı Borçlar Kanunu m.91).

³² 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m.108 (818 sayılı Borçlar Kanunu m.92).

mesi ve iptali davalarına³³, sulh hukuk mahkemelerinin görev alanını düzenleyen hükümde (HMK m.4) yer verilmemiştir. Bu davalar çekişmesiz yargı alanına girmediğinden, bunlara çekişmesiz yargı işlerini düzenleyen hükümde de (HMK m.382) yer verilmemiştir³⁴.

³³ Mirasçılık belgesi verilmesi talebinde mirasçı olarak gösterilmemiş olan bir kişi, mahkemeye başvurarak kendisinin de mirasçı olduğunu bildirmek suretiyle mirasçılık belgesine itiraz ederse, bu durumda mirasçılık belgesi verilmesi işi çekişmesiz yargıdan çıkarak çekişmeli yargı alanına girer. Bu durumda itiraz edenin diğer mirasçıları hasım göstererek dava açması gerekir. Bunun gibi, mirasçılık belgesi verilmesi sırasında itiraz etmemiş veya edememiş olan kişi, daha sonra mirasçılık belgesinin değiştirilmesi veya iptali için dava açabilir (**Kuru/Arslan/Yılmaz**, 23. Baskı, s.70).

³⁴ "...Dava iptali istenen mirasçılık belgesinde mirasçı olarak gösterilen kişiler aleyhinde açılmış olup, yargılama sonucunda verilecek kararlar miras paylarının değişmesi söz konusu olabileceğinden, dava tarihinde yürürlükte bulunan 6100 sayılı HMK'nun 4, 382/2 maddesinde de sayılmayan mirasçılık belgesinin iptali davası çekişmeli yargı işi niteliğindedir. Bu halde uyuşmazlığın Kayseri 7. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülüp sonuçlandırılması gerekmektedir..." 17. HD, 26.12.2012, 14417/14849 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası). Aynı yönde bkz. "... mirasçılık belgesinin iptali davalarının hasımlı olarak açıldığı, sonucunun tarafları açısından kesin hüküm oluşturduğu dikkate alındığında çekişmeli yargı kapsamında kalan davalardan olduğu, bu nedenle 6100 sayılı HMK'nun yürürlüğe girdiği 01.10.2011 tarihinden sonra açılan mirasçılık belgesinin iptali davalarına bakmakla görevli mahkemenin Asliye Hukuk Mahkemesi olduğu kuşkusuzdur. Görev kamu düzenine ilişkin olduğundan taraflarca öne sürülmesi bile mahkemelerce kendiliğinden dikkate alınması gerekir...." 7. HD, 19.12.2012, 8699/9564 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası). Ancak Yargıtay yargı yeri belirlenmesine ilişkin olarak verdiği bir kararda farklı yönde görüş açıklamıştır. 17. Hukuk Dairesinin, 19.10.2012 tarih ve 13315/11441 sayılı kararında Yargıtay, "... davacı, İstanbul 14. Sulh Hukuk Mahkemesinin 3.11.2011 tarih, 2010/243 esas, 2011/1150 karar sayılı mirasçılık belgesinin iptali ile yeni mirasçılık belgesi verilmesi isteminde bulunmuştur. 6100 sayılı HMK'nun 382/6. maddesinde "mirasçılık belgesi verilmesi" çekişmesiz yargı işi niteliğinde sayılmıştır. Bu durumda, mirasçılık belgesinin iptali ve yenisinin verilmesi istemine ilişkin uyuşmazlık, 6100 sayılı HMK'nun 1.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra açılan çekişmesiz yargı işi niteliğinde olup, Sulh Hukuk Mahkemesinde görülüp sonuçlandırılması gerekmektedir. ..." (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası). 6100 sayılı Kanun'da mirasçılık belgesinin iptali ve yenisinin verilmesi çekişmesiz yargı işleri arasında sayılmadığı gibi, mirasçılık belgesinin iptali ve yenisinin verilmesi çekişmeli

Çekişmeli yargıda, sulh hukuk mahkemeleri ancak Kanun'da belirtilen dava ve işleri görebilirler (HMK m.4). Mirasçılık belgesinin değiştirilmesi ve iptali davaları, çekişmeli yargı alanına girdiğinden, Kanun'da bu davaların sulh hukuk mahkemelerinde görüleceği de belirtilmediğinden (m.4), bu davalar asliye hukuk mahkemelerinde görülecektir³⁵.

B- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yetkiye İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi

1- Genel Olarak

6100 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümleri (m.5-19) ile 1086 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümleri (m.9-24) arasındaki en önemli fark, yetki sözleşmeleri bakımından gerçekleştirilmiş olan değişiklikten kaynaklanmaktadır. Yetki sözleşmeleri dışındaki değişiklikler, yetki konusunda daha sistematik, daha açık bir düzenleme yapılmak ve uygulamadaki bazı sorunları gidermek için gerçekleştirilen değişikliklerdir.

6100 sayılı Kanun'un yetki konusundaki hükümlerinin değerlendirilmesinden önce, 1086 sayılı Kanun'un ihtiyati hacizden sonra açılan davalarda yetki (HUMK m.12) ile vekâlet ücretine ilişkin davalarda yetkiye ilişkin (HUMK m.15) hükümlerine 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiş olduğu belirtilmelidir³⁶. 1086 sayılı

yargıya girer. Zira mirasçılık belgesinin iptali ve yenisinin verilmesi durumunda birbiriyle uyumsuzluk içinde olan taraflar bulunmaktadır ve bu uyumsuzluğun davayla çözümlenmesi gereklidir. Bu nedenle, Yargıtay tarafından verilen bu kararın yanlış olduğu kanaatindeyiz.

³⁵ **Karslı**, s.253.

³⁶ Türkiye'de yerleşim yeri olmayan Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda yetkiye ilişkin hükümler içeren HUMK m.18, bu konuda 2675 sayılı Kanun'da düzenleme yapıldığından (m.28) yürürlükten kaldırılmıştı (2675 s.K. m.46). 2675 sayılı MÖHUK da, 5718 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmış olup Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayan Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin yetki, 5718 sayılı MÖHUK madde 41'de düzenlenmiştir.

Kanun'un 12. maddesine³⁷ 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemesinin sebebi, kanaatimizce sözleşmeden doğan davalarda, sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinin yetkisine ilişkin hükme 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiş olmasıdır³⁸.

1086 sayılı Kanun'un 15 maddesindeki³⁹ vekâlet ücretinden doğan davalardaki yetki kuralına 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemesinin sebebi ise, kanaatimizce 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde Yargıtay kararları sebebiyle söz konusu hükmün uygulanma kabiliyetinin ortadan kaldırılmış olmasıydı⁴⁰.

³⁷ HUMK Madde 12: *Haczi ihtiyatiden sonra haciz kararının müstenidi olan alacak dâvası haciz kararını veren mahkemede de ikame olunabilir.*

³⁸ İhtiyati haciz kararı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yetkiye ilişkin hükümlerine göre yetkili mahkemeden talep edilir (İİK m.258'in atfıyla İİK m.50; HMK m.447). İhtiyati haciz kararı İcra ve İflâs Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinden de talep edilebilir. 6100 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra da, alacaklı dava açmadan önce ihtiyati haciz kararını, İİK m.258'deki atf sebebiyle İİK m.50'ye istinaden sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinden talep edebilir. Ancak ihtiyati haciz kararının alınmasından ve buna dayanarak borçlunun malları üzerine ihtiyati haciz kararı konulmasından sonra alacak davasını (İİK m.264) ihtiyati hacze karar vermiş olan mahkemede açamaz. Zira, 1086 sayılı Kanun'un 12. maddesindeki hükme 6100 sayılı Kanunda yer verilmemiştir (Karslı, s.272).

³⁹ HUMK Madde 15: *Bir dâva münasebetiyle iki taraf vekillerinin ücret ve masraf iddiaları miktarı her neye baliğ olursa olsun o dâvaya bakan mahkemede görülür.*

⁴⁰ 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, bu Kanun'un 15. maddesinin uygulanması bakımından Doktrin ve Yargıtay arasında görüş ayrılığı bulunmaktaydı. Doktrinde, vekil ile takip edilen bir dava sebebiyle taraf ile vekili arasında vekâlet ücreti ve dava giderleri konusundaki uyuşmazlık hakkında açılacak bir davanın 1086 sayılı Kanun'un 15. maddesine istinaden asıl davaya bakan mahkemede görülmesi gerektiği konusunda görüş birliği bulunmaktaydı (Ansay, s.95; Postacıoğlu, s.159; Berkin, s.79-80; Üstündağ, s.210; Bilge/Önen, s.194-195; Kuru, s.459; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 9. Baskı, s.128-129. Yargıtay'ın bu yöndeki kararları için bkz. örneğin, 13. HD, 30.01.1984, 8567/542 (Yasa, 1985/8, s.1177); 13. HD, 26.05.1981, 3284/4008 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası). Buna karşılık Yargıtay'ın çoğunlukla verdiği kararlara göre, 1086 sayılı Kanun'un 15. maddesi, vekil ile müvekkil arasındaki davalar

6100 sayılı Kanun'un 5. maddesinde, medenî yargılama alanında görev yapan mahkemelerin yetkisinin, Anayasa'nın 142. maddesine uygun olarak, bu Kanunla düzenlendiği belirtilmiştir. Ancak bu Kanun dışında, özel kanunlarda da yetkiye ilişkin kurallar bulunduğundan, özel kanunlardaki yetkiye ilişkin hükümlerin saklı tutulduğu hususuna da bu maddede yer verilmiştir. "Genel kural" başlıklı bu maddeye göre, "Mahkemelerin yetkisi, diğer kanunlarda yer alan yetkiye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, bu Kanundaki hükümlere tabidir.". Bu hükmün karşılığı 1086 sayılı Kanun'da, "Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve Kanunu Medenî ve sair adlî kanunlar ve muahedeler ile salâhiyet hakkında vazolunan hükümler mahfuzdur." şeklinde düzenlenmişti (m.24). 6100 sayılı Kanun'un 5. maddesinde "diğer kanunlar" ibaresi kullanılmakla birlikte, bu hükmün gerekçesinde "diğer kanunlar" teriminin, Anayasa ile uluslararası antlaşmaları da kapsar şekilde, geniş anlamda kullanıldığı ifade edilmiştir. Karşılaştırılan bu hükümler arasında dilin güncelleştirilmesi ve eski hükmün sadeleştirilmesinden başka bir fark bulunmamaktadır.

2- Genel Yetkili Mahkeme

a- Genel Olarak

"Davalının yerleşim yeri mahkemesi" 1086 sayılı Kanun'da olduğu gibi (m.9, I), 6100 sayılı Kanun'da da, genel yetkili mahkeme olarak kabul edilmiştir (m.6/1). 1086 sayılı Kanun'daki düzenleme "Her dâva, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça açıldığı tarihte davalının Türk Kanunu Medenisi gereğince ikametgâhu sayılan yer mahkemesinde görülür."

hakkında değil; davanın tarafları arasındaki vekâlet ücreti ve gider iddiaları hakkında uygulanır (Bu yündeki Yargıtay kararları için bkz. HGK, 21.10.1972, 3/720-855 (İBD, 1973/1-2, s.161-162; bu yöndeki diğer Yargıtay kararları için bkz. **Kuru**, s.459-460). Yargıtay tarafından verilen bu yöndeki kararlar sebebiyle 1986 sayılı Kanun'un 15. maddesinin uygulanma kabiliyeti ortadan kaldırılmıştı. Zira, Yargıtay'ın 29.05.1959 gün ve 4/16 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre (RG, 04.09.1957/9697), bir davada taraflar lehine hükmedilecek vekâlet ücreti ve yargılama giderleri, aynı davada re'sen karara bağlanır; bağlanmamış ise, taraflar birbirlerine karşı vekâlet ücreti ve yargılama giderleri için ayrı dava açamazlar.

şeklindeydi (m.9, I). Bu hükmün karşılığı olan 6100 sayılı Kanun'daki hükme göre ise, "Genel yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir." (m.6/1). "Yerleşim yeri, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre belirlenir." (m.6/2).

Karşılaştırılan hükümler arasında göze çarpan ilk fark, 1086 sayılı Kanun'da mevcut olan "kanunda aksine hüküm bulunmadıkça" (m.9, I, c.1) ifadesine, 6100 sayılı Kanun'un genel yetkili mahkemeyi düzenleyen 6. maddesinde yer verilmemiş olmasıdır. Uygulamada yanlış anlaşılmaya yol açan söz konusu ibareye 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemesi isabetli olmuştur⁴¹.

Genel yetkili mahkemeyi düzenleyen bu maddeye göre, genel yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir (m.6/1). Yerleşim yeri, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre belirlenir (m.6/2).

6100 sayılı Kanun'un genel yetkili mahkemeyi düzenleyen 6. maddesinde, Türk Medenî Kanunu'ndaki düzenlemeyle (m.19, 51) paralellik sağlayarak terim birliği sağlamak amacıyla, "ikametgâh" yerine "yerleşim yeri" terimi kullanılmıştır. Yine bu hükümde (m.6/1) gerçek kişiler dışında, tüzel kişi ifadesine yer verilerek, "yerleşim yeri" kavramının her ikisi için de geçerli olduğu belirtilmek istenmiştir.

⁴¹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 1086 sayılı Kanundaki "kanunda aksine hüküm bulunmadıkça" (m.9, I, c.1) eklentisini, özel yetki hükmünün bulunması durumunda, genel yetkili mahkemenin yetkisinin söz konusu olmayacağı şeklinde yorumlamıştı. Bkz. 31.10.1996, 8565/10514 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası) 4. HD'nin benzer yönde diğer bir kararı için bkz. 27.04.1989, 1037/4037 (Yasa, 1989/5, s.709-710)}. Bu şekilde bir yorumun, emredici olmayan bütün özel yetki hallerinin HUMK m.9'daki mahkemenin yetkisini kaldırdığını kabul etmek sonucunu doğuracağı gerekçesiyle Doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir (Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s.84-86, 90; Umar, Şerh, s.29). Yargıtay'ın bu husustaki yanlış görüşü eleştiren Umar (Şerh, s.29), HMK madde 6'da söz konusu eklentinin yer almaması sebebiyle bu tartışmanın ortadan kalktığını ifade etmektedir.

1086 sayılı Kanun'da olduğu gibi (m.9, I), 6100 sayılı Kanun'da da (m.6/2) "yerleşim yeri"nin neye göre ve nasıl belirleneceği konusunda doğabilecek tereddütlerin giderilmesi amacıyla "yerleşim yerinin Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre" belirleneceği konusuna açıklık getirilmiştir. Ayrıca, davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri esas alınarak, davalının daha sonra yerleşim yerini değiştirmesi hâlinde, mahkemenin yetkisinin bundan etkilenmesi ve yetkisiz hâle gelmesi önlenmek istenmiştir.

b- Davalının Birden Fazla Olması Hâlinde Yetki

Davalının birden fazla olması halinde yetkili mahkemeyi düzenleyen hüküm, gerek 1086 sayılı Kanun gerekse 6100 sayılı Kanun'da yer almıştır. 1086 sayılı Kanun'da genel kural "Davalı birden fazla ise, dâva bunlardan birinin ikametgâhı mahkemesinde açılır." şeklinde ifade edilmişti (m.9, II, c.1). Bu hükmün 6100 sayılı Kanun'daki karşılığı olan hükme göre de, "Davalı birden fazla ise dava, bunlardan birinin yerleşim yeri mahkemesinde açılabilir." (m.7/1). Karşılaştırılan hükümler arasında ifade tarzı ve eski hükmün güncelleştirilmesi haricinde bir fark bulunmamaktadır.

Birden fazla davalının bulunması halinde yetkiye ilişkin genel kuralın istisnalarını düzenleyen hükümler arasında ise, bazı farklılıklar bulunmaktadır. 1086 sayılı Kanun'daki hüküm, "Şu kadar ki, kanunda dâva sebebine göre davalıların tamamı hakkında ortak yetkiyi taşıyan bir mahkeme belli edilmiş ise, dâvaya o mahkemede bakılır." Şeklindeydi. Bu hüküm 6100 sayılı Kanun'da "Ancak, dava sebebine göre kanunda, davalıların tamamı hakkında ortak yetkiyi taşıyan bir mahkeme belirtilmişse, davaya o yer mahkemesinde bakılır." şeklinde ifade edilmiştir. Karşılaştırılan bu hükümler arasındaki farklılık⁴² 6100 sayılı

⁴² 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, haksız fiilin birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda, bu kişilere karşı açılacak tazminat davasının haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinin yanında davalılardan birinin yerleşim yerindeki mahkemede de, açılıp açılmayacağı hususu tartışmalıydı. Bir görüş, bu durumda davalılardan birinin yerleşim yerinde de, dava açılabileceğini kabul etmekteydi. Bu yönde bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Medenî Usul Hukuku, s.90-91. Bu yöndeki bazı Yargıtay kararları için bkz. 4. HD, 22.11.1987, 8174/370 (Yasa, 1987/2,

Kanun'da ortak yetkili mahkemenin yetkisinin kesin olduğunun düzenlenmiş olmasıdır (m.7/2, c.2). Bu hükme göre, birden fazla davalının bulunması halinde kanunda dava sebebine göre, bütün davalılar hakkında ortak yetkili mahkeme belirlenmişse, dava ortak yetkili mahkemenin bulunduğu yerde açılmalıdır. Bu nedenle, örneğin haksız fiil birden fazla kişi tarafından işlenmiş ise, bu kişilere karşı dava davalılardan birinin yerleşim yeri mahkemesinde değil; ortak yetkili yer mahkemesi olan haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinde açılmalıdır⁴³.

Davalılardan birinin yerleşim yerinde dava açılabilmesine ilişkin kuralın bir diğer istisnası da, yapay yetki yaratmak amacıyla davada birden fazla davalı gösterilmesi halidir. Buna ilişkin 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeye göre, "*Ancak dâvanın, sırf davalılardan birini kendi mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla açıldığı*

s.298-299); 4. HD, 26.04.1984, 2135/4167 (Yasa, 1986/6, s.841-842, no:285); 11. HD, 22.05.1978, 1729/2666 (YKD, 1979/5, s.672-674). Bu konudaki diğer görüş ise, söz konusu davanın ortak yetkili mahkeme olan haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinde açılması gerektiğini; davalılardan birinin yerleşim yerinde açılmayacağını kabul etmekteydi. Bu yönde bkz. **Kuru**, s.420; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 21. Baskı, s.158; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 9. Bası, s.122. Bu yöndeki bazı Yargıtay kararları için bkz. HGK, 24.02.1984, 11/772-153 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası); 19. HD, 27.09.1995, 6791/7540 (İst.BD, 1997/2, s.434). Hukuk Genel Kurulu 23.10.2002 tarihli ve 862/854 sayılı kararında, haksız fiilin birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda, haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinin tüm davalılar yönünden mutlak yetkili mahkeme olduğunu belirlemiştir (İst.BD, 2002/4, s.1014-1021).

⁴³ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 13. Bası, s.141; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 23. Baskı, s.144; **Yılmaz**, s.118. Karş. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 23. Baskı, s.137. Haksız fiilin birden fazla kişi tarafından işlenmesi halinde bu kişilere karşı açılacak tazminat davalarında, ortak yetkili mahkemenin yetkisinin kesin yetki olarak kabul edilmesinin isabetli olmadığı hususunda bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Değerlendirme ve Öneriler, s.19; **Umar**, Şerh, s.34-35. **Karslı** (s.265, 267-268, 271), haksız fiilin birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda, bu kişilere karşı tazminat davası açılması için ortak yetkili mahkemenin HMK m.16'daki esaslara göre belirlenebileceği hal-lerde de, yine davalılardan birinin yerleşim yerinde dava açılabilceği kanaatindedir.

belirtiler veya başka delillerle anlaşılırsa mahkeme onun hakkındaki dâvayı ayırarak yetkisizlik kararı verir.”. Bu hüküm, 6100 sayılı Kanun'da, “Birden fazla davalının bulunduğu hâllerde, davanın, davalılardan birini sırf kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla açıldığı, deliller veya belirtilerle anlaşılırsa, mahkeme, **ilgili davalının itirazı üzerine**, onun hakkındaki davayı ayırarak yetkisizlik kararı verir.” şeklinde düzenlenmiştir (m.7/2). 6100 sayılı Kanun'un bu hükmü, 1086 sayılı Kanun'daki hükmün (m.9, II, c.2) daha açık ifade edilerek yazılmış şekli olmakla birlikte, yeni düzenlemede dikkat çeken husus, mahkemenin ilgili davalının itirazı üzerine, onun hakkındaki davayı ayırarak yetkisizlik kararı vereceğinin hükme bağlanmış olmasıdır (m.7/2). Bu nedenle, 7. maddenin ikinci fıkrasındaki durumun gerçekleşmesi halinde, ilgili davalının itirazı gerekir. Dolayısıyla mahkeme bu durumu kendiliğinden dikkate alamaz⁴⁴. Aslında davacının bu davranışı, kötü niyetli bir davranış olup dürüstlük kuralına (TMK m.2) aykırıdır. Dürüstlük kuralı, medeni usûl hukukunda da geçerli bir kuraldır (m.29/1). Bu nedenle, davalının yerleşim yerinde dava açılması gerekirken, onu başka bir yere getirmek amacıyla davayla ilgisi olmayan bir kişiyi de davalı olarak gösterip onun yerleşim yerinde dava açılırsa, bu durum davalı tarafından ileri sürülmesi bile hâkim tarafından dikkate alınmalıdır⁴⁵. Yeni düzenleme, bu bakımdan isabetli olmamıştır.

1086 sayılı Kanun'un 9. maddesinin üçüncü fıkrasındaki boşanma ve ayrılık davalarında yetkili mahkemeyi düzenleyen hükme, tekrardan kaçınmak amacıyla 6100 sayılı Kanun'da isabetli olarak yer verilmemiştir. Zira boşanma ve ayrılık davalarında yetkili mahkeme Türk Medenî Kanunu'nun 168. maddesinde zaten düzenlenmiştir.

c- Türkiye'de Yerleşim Yerinin Bulunmaması Hâlinde Yetki

Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında açılacak olan davalarda yetkiye ilişkin hüküm, 1086 sayılı Kanun'un 9. maddesinin

⁴⁴ Yılmaz, s.121; Karşı, s.268.

⁴⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 13. Bası, s.138.

birinci fıkrasının ikinci cümlesi⁴⁶ ve 16. maddesinde⁴⁷ yer almaktaydı. Bu hükümlerin birlikte değerlendirilmesi suretiyle 6100 sayılı Kanun'un Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında açılacak olan davalarda yetkiye ilişkin 9. maddesi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, "Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında genel yetkili mahkeme, davalının Türkiye'deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesidir. Ancak, diğer özel yetki hâlleri saklı kalmak üzere, malvarlığı haklarına ilişkin dava, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yerde de açılabilir."

Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında açılacak olan davalarda yetkiye ilişkin hüküm, 1086 sayılı Kanun'da bu davalara "Türkiye'de son defa oturduğu yer mahkemesinde bakılır" şeklinde düzenlenmişti (HUMK m.9, I, c.2). Buna karşılık yeni hükümde "Türkiye'deki mutad meskenin bulunduğu yer mahkemesi", Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında açılacak davalar bakımından genel yetkili mahkeme olarak kabul edilmiştir (HMK m.9). Bu değişiklik isabetli olmuştur. Zira mutad mesken kavramı, bulunma veya oturma kavramlarına göre daha güçlü bir bağlantı unsurudur. Ayrıca mutad mesken kavramı, bir kişinin, belirli bir coğrafi alanla bağlantısının kurulmasında, hayat ilişkilerinin o coğrafi alanda yoğunlaşmış bulunması olgusunu esas alır⁴⁸.

Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında açılacak olan davalarda yetkiye ilişkin hükümde, diğer özel yetki kurallarına göre yetkili olabilen mahkeme varsa, onların yetkisi devam etmek kaydıyla, belirli bir malvarlığına ilişkin davanın, o malvarlığı unsurunun

⁴⁶ "Davalının ikametgâhı belli değilse, dâvaya Türkiye'de son defa oturduğu yer mahkemesinde bakılır." (HUMK m.9, I, c.2).

⁴⁷ "Türkiye dâhilinde malûm ikametgâhı olmayanlar aleyhindeki mal dâvaları Türkiye'de sakin oldukları mahal mahkemesinde ve Türkiye'de malûm meskeni yoksa emvâlinin veya münazaalı şeyin veya teminatı varsa o teminatın bulunduğu mahal mahkemesinde bakılır." (HUMK m.16).

⁴⁸ **Tanrıver**, s.639-690. Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlara karşı açılacak davalardaki yetkiyi düzenleyen hükümde, "mutad mesken" kavramına ilişkin tanım verilmemesinin eksiklik olduğu hususunda bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Değerlendirme ve Öneriler, s.20; **Karlı**, s.266.

bulunduğu yerde açılacağı hususuna da yer verilmiştir (HMK m.9/1, c.2). Fakat 1086 sayılı Kanun'daki, Türkiye'de malûm meskeni yoksa davalının Türkiye'de herhangi bir malı veya teminatı bulunuyorsa, dava konusu olmayan o malın veya teminatın bulunduğu yerdeki mahkemenin yetkili olduğuna ilişkin hükme (HUMK m.16), 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Böylelikle, Türk mahkemelerinin vermiş oldukları kararların, yabancı ülkelerde tanınması veya tenfizi gerektiğinde, "aşkın yetki" gerekçesiyle tanıma veya tenfiz talebinin reddi engellenmek istenmiştir.

6100 sayılı Kanun'un 9. maddesinde, 1086 sayılı Kanun'un karşılık hükmünde (m.16) olduğu gibi, malvarlığına ilişkin davalar ayırımı yapılmamıştır. Bu nedenle, 6100 sayılı Kanun'un 9. maddesinin birinci fıkrasıyla getirilen kural, kamu düzenine ilişkin yetki halleri hariç, her türlü dava bakımından geçerli olacaktır⁴⁹.

3- Özel Yetkili Mahkemeler

a- Bir Yerde Geçici Olarak Oturanlara Karşı Açılacak Davalarda Yetki

Bir yerde geçici olarak oturanlara karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme, 1086 sayılı Kanun'un 20. maddesinde düzenlenmişti. Buna göre, "*Memur, asker, mektep talebesi, amele, çırak ve hizmetçi gibi bir mahalde muvakkaten sakin bulunanların oradaki ikametleri meşguliyetlerine göre uzunca bir zaman devam edebilecek ise bu kabil kimseler aleyhine alacak ve emvali menkule dâvaları buldukları mahal mahkemesinde bakılabilir.*"

Bu hükmün 6100 sayılı Kanun'daki karşılığı olan 8. maddeye göre de, "*Memur, işçi, öğrenci, asker gibi, bir yerde geçici olarak oturanlara karşı açılacak alacak veya taşınır mal davaları için, orada bulunmaları*

⁴⁹ **Tanrıver**, s.639-690. Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlara karşı açılacak davalardaki yetkiyi düzenleyen hükümde, "mutad mesken" kavramına ilişkin tanım verilmemesinin eksiklik olduğu hususunda bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Değerlendirme ve Öneriler, s.20; **Karlı**, s.266.

uzunca bir süre devam edebilecekse, buldukları yer mahkemesi de yetkilidir."

Karşılaştırılan hükümler arasında, eski hükmün (HUMK m.20) dilinin güncelleştirilmesi ve bu hükümde gösterilen örneklerin bir kısmının hükümden çıkarılması suretiyle yeni hükmün (HMK m.8) düzenlenmesi haricinde bir farklılık bulunmamaktadır. Bu yetki kuralı, yerleşim yeri ile yakın ilişkili olduğundan, 6100 sayılı Kanun'da yerleşim yerine ilişkin yetki kurallarından hemen sonra düzenlenmiştir.

b- Sözleşmeden Doğan Davalarda Yetki

Sözleşmeden doğan davalarda yetkiye ilişkin hüküm gerek 1086 sayılı Kanun'da gerekse 6100 sayılı Kanun'da 10. maddede düzenlenmiştir. 1086 sayılı Kanun'un 10. maddesine göre, "*Dâva, mukavelelerin icra olunacağı veyahut müddeialehyh veya vekili dâva zamanında orada bulunmak şartıyla akdin vuku bulduğu mahal mahkemesinde de bakılabilir."*

1086 sayılı Kanun'un 10. maddesindeki, sözleşmenin ifa yeri mahkemesinin yetkisi, yeni düzenlemede de muhafaza edilmiştir. 6100 sayılı Kanun'un 10. maddesine göre, "*Sözleşmeden doğan davalar, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılabilir."* Sözleşmenin ifa yeri mahkemesinin yetkisine ilişkin hüküm bakımından, karşılaştırılan hükümler arasında eski hükmün güncelleştirilmesi haricinde bir fark bulunmamaktadır.

Fakat 1086 sayılı Kanun'un 10. maddesindeki sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinin yetkisine ilişkin hükme, 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Bilindiği gibi, 1086 sayılı Kanun'un sözleşmeden doğan davalarda yetkiyi düzenleyen 10. maddesi, davalının veya vekilinin dava tarihinde orada bulunması hâlinde, sözleşmenin yapıldığı yerde de dava açılmasına imkân vermekteydi. Ancak, bu yetki kuralının işlerlik kazanabilmesi için dava açılmadan önce, davalı veya vekilinin sözleşmenin yapıldığı yerde bulunduğunu araştırıp tespit etmek zorunluluğu vardı. Bu durumu tespit etmek davacı açısından oldukça zor olduğu gibi, sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinin yetkisine dayanarak dava açılması yönünde

bir uygulama da bulunmamaktaydı. 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinin yetkisinin önemini yitirmiş olduğu hususu da Doktrinde ifade edilmekteydi⁵⁰. Belirtilen nedenlerle bu yetki hükmüne 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemesi kanaatimizce isabetlidir.

c- Mirastan Doğan Davalarda Yetki

Mirastan doğan davalarda yetki, hem 1086 sayılı Kanun'un hem de 6100 sayılı Kanun'un 11. maddesinde düzenlenmiştir. Her iki maddedeki hükümler esas itibariyle aynı olmakla birlikte, bu hükümler arasında bazı farklılıklar da bulunmaktadır.

Ölen kimsenin son yerleşim yerinde açılması gereken davalara ilişkin hüküm, 1086 sayılı Kanun'da "*Aşağıdaki davalar müteveffanın ikametgâhı mahkemesinde görülür*" şeklinde başlamaktaydı (m.11, I). Bu hüküm, 6100 sayılı Kanun'da, "*Aşağıdaki davalarda, ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir*" şeklinde ifade edilmiştir (m.11/1). Bu suretle 6100 sayılı Kanun'un 11. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen davalar için, ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesinin yetkisinin kesin olduğu hususu hükümde açıkça düzenlenmiştir. 1086 sayılı Kanun'un 11. maddesinde açıkça belirtilmemekle birlikte, bu yetkinin kesin olduğu söz konusu hükmün ifade tarzından anlaşılmaktaydı (m.11, I). Ancak olası tereddütleri gidermek bakımından, söz konusu yetkinin kesin olduğunun hükümde açıkça belirtilmesi isabetlidir.

1086 sayılı Kanunda "*Terekenin taksimine ve kısmetin butlan ve feshine ve mirasçılar arasında terekenin idaresine ait iddialar*"ın ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesinde görüleceği hükme bağlanmıştı (m.11, I, bent 1). 6100 sayılı Kanun'da ise, "*Terekenin paylaşıl-*

⁵⁰ **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Değerlendirme ve Öneriler, s.21-22. Sözleşmenin yapıldığı yerde dava açılması imkânını tamamen kaldırmak yerine, İİK m.50 ile de uyum için ek şart olan "*davanın açıldığı zaman davalı veya vekili orada bulunmak*" kaydının kaldırılabilmesine ilişkin bkz. **Karslı**, s.270. **Karslı** (s.269), Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 10. maddesindeki değişiklikle paralellik sağlaması açısından, İİK m.50'deki yetki kuralının da gözden geçirilmesinin düşünülebileceğini ifade etmektedir.

masına, yapılan paylaşma sözleşmesinin geçersizliğine, ölüme bağlı tasarrufların iptali ve tenkisine, miras sebebiyle istihkaka ilişkin davalar ile mirasçılar arasında terekenin yönetiminden kaynaklanan davalar”ın ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesinde görüleceği düzenlenmiştir (m.11/1-a). Bu suretle 1086 sayılı Kanun’da yer almamakla birlikte, Türk Medeni Kanunu’nun 576. maddesinin ikinci fıkrası hükmü gereğince, ölen kimsenin yerleşim yerinde açılması gereken ölüme bağlı tasarrufların iptali veya tenkisi ile miras sebebiyle istihkaka ilişkin davalara da 6100 sayılı Kanun’da yer verilmiştir (m.11/1-a).

Ölen kimsenin son yerleşim yerinde açılacak davaların bir kısmının da, “terekenin taksimi katîsine kadar tereke aleyhine ikâme olunan dâvalar” olduğu 1086 sayılı Kanun’da ifade edilmişti (m.11, 1, b.2). Bu hüküm, 6100 sayılı Kanun’da “terekenin kesin paylaşımına kadar mirasçılara karşı açılacak tüm davalar” şeklinde düzenlenmiştir (m.11/1-b). Terekenin tüzel kişiliği bulunmadığından, davada taraf ehliyeti de bulunmamaktadır. Bu nedenle, “tereke” yerine yeni hükümde isabetli olarak “mirasçılar” terimi kullanılmıştır (HMK m.11/1-b).

6100 sayılı Kanun’da, terekenin kesin paylaşımına kadar mirasçılara karşı açılacak “tüm davaların”, ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesinde açılması gerektiği düzenlenmiştir (m.11/1-b). Ancak bu hükmün gerekçesinde de belirtildiği gibi, bu durum mirasçılarının elbirliği kuralları gereğince zorunlu dava arkadaşı oldukları haller için geçerli olacaktır. Buna karşılık, mirasçılarının, müteselsilen sorumlu oldukları bir borç söz konusu ise bu takdirde, mirasçılardan birinin bulunduğu yer mahkemesinde de dava açılabilir.

1086 sayılı Kanun’un terekedeki bir mal hakkında açılacak istihkak davalarında yetkiye ilişkin hükmüne göre, “Terekeden bir mal hakkında istihkak dâvası, terekenin tahrir ve tespiti zamanında mal nerede bulunur ise orada dahi ikame olunabilir.”. Bu hüküm 6100 sayılı Kanun’da, “Terekede bulunan bir mal hakkında açılmak istenen istihkak davası, terekenin yazımı ve tespiti zamanında mal nerede bulunuyorsa, orada da açılabilir.” şeklinde ifade edilmiştir. Karşılaştırılan hükümler arasında, eski hükmün dilinin güncelleştirilmesi haricinde bir fark bulunmamaktadır.

1086 sayılı Kanun'un mirasçılık belgesiyle ilgili hükmüne göre, "Verasetin ispatına, miras hisselerinin tâyinine mütedair dâvalar, mirasçılarının her birinin bulunduğu mahal mahkemesinde de rüyet olunabilir." (m.11, III). Bu hüküm, 6100 sayılı Kanun'da "Mirasçılık belgesinin iptali ve yeni mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin davalarda, mirasçılarının her birinin oturduğu yer mahkemesi de yetkilidir." şeklinde ifade edilmiştir. Karşılaştırılan hükümler arasındaki farklılıklar şunlardır:

1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeye (m.11, III) istinaden gerek mirasçılık belgesi verilmesi işi gerekse mirasçılık belgesinin iptali ve yeni mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin davalar mirasçılardan her birinin bulunduğu mahal mahkemesinde görülebilirdi. 6100 sayılı Kanun'da ise, mirasçılık belgesi verilmesi işine çekişmesiz yargı işlerinin düzenlendiği maddede (m.382/2-c, 6) yer verilmiştir. Zira mirasçılık belgesinin verilmesi, çekişmesiz yargı işidir. Çekişmesiz yargı işleri için de, talepte bulunan veya ilgililerden birinin oturduğu yer mahkemesi yetkilidir (m.384).

Karşılaştırılan hükümler arasındaki ikinci fark, mirasçılık belgesinin iptali ve yeni mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin davalar bakımından 1086 sayılı Kanun'da yer alan "mirasçılarının her birinin bulunduğu mahal mahkemesi" (m.11, III) ifadesinin, 6100 sayılı Kanununda "mirasçılardan her birinin oturduğu yer mahkemesi" şeklinde değiştirilmiş olmasıdır (m.11/3). Bu değişiklik yapılırken, hükümde belirtilen işlemler için mirasçılardan birinin tesadüfen bulunduğu geçici bir yer mahkemesinin yetkisi kabul edilmemiş, daha uzun süre kaldığı, yerleşim yerinin bulunduğu yahut yerleşme niyeti olmaksızın oturduğu yer mahkemesinin yetkili olması kabul edilmiştir. Bu suretle, mirasçılık belgesinin iptali ve yeni mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin davalardaki yetki bakımından önceki hükme göre bir sınırlama getirilmiştir⁵¹.

d- Taşınmazın Aynından Doğan Davalarda Yetki

1086 sayılı Kanun'un 13. maddesindeki, taşınmazın aynına ilişkin davalarda yetkiye ilişkin hükümlere, 6100 sayılı Kanun'un 12.

⁵¹ Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, Değerlendirme ve Öneriler, s.23; Karşlı, s.285.

maddesinde yer verilmiştir. 1086 sayılı Kanun'un 13. maddesindeki hükme göre, "Gayrimenkule müteallik dâvalar, gayrimenkulün bulunduğu mahal mahkemesinde ikame olunur." (m.13, I). "Gayrimenkule müteallik dâva sebebi ne olursa olsun gayrimenkulün aynına veya gayrimenkul üzerinde bir hakka veya muvakkat olsa bile anın zilyetliğine veyahut hakkı hapsine mütedair olanlardır." (m.12, II).

Bu hükümlerin karşılığı olan 6100 sayılı Kanun'daki hükme göre ise, "Taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin veya aynı hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar ile taşınmazın zilyetliğine yahut alıkoyma hakkına ilişkin davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir." (m.12/1).

Karşılaştırılan hükümler arasında dilin güncelleştirilmesi harindeki farklar, 6100 sayılı Kanun'un 12. maddesinin birinci fıkrasındaki düzenlemeden kaynaklanmaktadır. Söz konusu hükümler arasındaki ilk fark, 6100 sayılı Kanun'un 12. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen dava ve işler⁵² için, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkisinin kesin olduğunun, hükümde açıkça belirtilmiş olmasıdır (m.12/1). 1086 sayılı Kanun'da açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte, maddedeki ifade tarzından bu yetki hükmünün kesin olduğu anlaşılmaktaydı (m.12, I). Ancak olası tereddütleri gidermek açısından, söz konusu yetkinin kesin olduğunun hükümde açıkça belirtilmesi isabetlidir.

Karşılaştırılan hükümler arasındaki ikinci fark ise, 6100 sayılı Kanun'da "aynî hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar" ın da, taşınmazın aynından doğan davalar gibi kabul edilerek maddede belirtilmiş olmasıdır (m.12/1). Bir taşınmaz üzerindeki aynî hakka ilişkin davalar ile taşınmazın zilyetliğine veya alıkoyma hakkına

⁵² Taşınmaza ilişkin olmakla birlikte, taşınmaz üzerinde aynî hakka değil de, şahsi bir hakka ilişkin dava, örneğin, kiralanan taşınmazın tahliyesi davası için, bu hüküm uygulama alanı bulamayacaktır. Zira dava, taşınmaz üzerinde şahsî bir hakka ilişkindir. Şüphesiz böyle bir durumda, bir başka yetki kuralına göre, örneğin tahliye davası için, sözleşmenin ifa edileceği yer kuralına göre, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi yine yetkili olabilir. Ancak, böyle bir durumda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi, bu maddede belirtildiği şekilde kesin yetkili olmayacaktır.

ilişkin davalar gibi, şahsî bir talep hakkı doğuran sözleşmeye dayanan taşınmaz üzerindeki aynî hak sahipliğinde bir değişiklik ortaya çıkaran davalar da, örneğin, taşınmaz satış vaadinden doğan davalar, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılacaktır. Yeni hüküm (HMK m.12/1), uygulamada bu konuda ortaya çıkması olası tereddütleri gidermek bakımından isabetli olmuştur⁵³.

1086 sayılı Kanun'un irtifak haklarına ilişkin davalarda yetkiye ilişkin "*İrtifak haklarına dair iddialarda, üzerine irtifak hakkı taallûk eden malın bulunduğu mahal mahkemesi salâhiyettardır.*" hükmü, 6100 sayılı Kanun'da "*İrtifak haklarına ilişkin davalar, üzerinde irtifak hakkı kurulan taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılır.*" şeklinde ifade edilmiştir. Bu hükümler arasında dilin güncelleştirilmesi haricinde bir fark bulunmamaktadır. Bu hâlde de, şüphesiz, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi, kesin yetkidir.

Taşınmaz üzerindeki aynî hakka ilişkin davaların birden fazla taşınmaza ilişkin olması halinde yetkili mahkemenin belirlenmesine ilişkin hükümler (HUMK m.12, III; HMK m.13/3) bakımından söz konusu kanunlardaki hükümler arasında bir fark bulunmamaktadır. Taşınmazın aynına ilişkin davalar, birden fazla taşınmaza ilişkinse, taşınmazlardan birinin bulunduğu yerde, diğeri için de dava açılabilir.

e- Karşı Davada Yetki

1086 sayılı Kanun'un karşı davada yetkiye ilişkin hükmü, "*Dâvayı asliyenin ikame olduğu mahkeme dâvayı müteakabileye dahi bakmağa salâhiyettardır.*" (m.14) şeklinde düzenlenmişti. Bu hükmün karşılığı olan 6100 sayılı Kanundaki düzenlemeye göre ise, "*Kesin yetkinin söz konusu olmadığı hâllerde, asıl davaya bakan mahkeme, karşı davaya bakmaya da yetkilidir.*" (m.13).

Karşılaştırılan iki madde arasındaki eski hükmün dil yönünden güncelleştirilmesi dışındaki ilk farklılık terim bakımından ortaya çıkmaktadır. 1086 sayılı Kanun'daki "*dâvayı müteakabile*" terimi yerine

⁵³ Tanrıver, s.640; Karslı, s.283.

(m.14), 6100 sayılı Kanun'da "karşı dava" terimi kullanılmıştır⁵⁴. 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, "davayı müteakile" terimi yerine Doktrin ve uygulamada "karşılık dava" terimi kullanılmaktaydı. Ancak 6100 sayılı Kanun'da "karşılık dava" yerine, "karşı dava" teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

Ayrıca 6100 sayılı Kanun'da (m.13), 1086 sayılı Kanun'dakinden (m.14) farklı olarak, asıl davaya bakan mahkemenin kesin yetkinin söz konusu olmadığı hallerde karşı davaya bakmaya yetkili olduğu düzenlenmiştir. Bu nedenle, karşı dava için kanunda kesin yetkili mahkeme belirlenmişse, karşı dava asıl davanın açıldığı mahkemede değil, kesin yetkili mahkemede açılacaktır.

1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde de, karşılık dava için kamu düzenine göre belirlenmiş yetkili mahkemenin bulunması durumunda, 1086 sayılı Kanun'un 14. maddesinin uygulanmaması gerektiği; yani, karşılık davanın asıl davanın açıldığı mahkemede açılmaması gerektiği görüşü haklı olarak ifade edilmişti⁵⁵. Kesin yetki dava şartı olduğundan (m.114/1-ç), kesin yetkili mahkemede görülmesi gereken davalar, kesin yetkili mahkemeden başka mahkemelerde görülemez. Bu nedenle, kesin yetkinin söz konusu olmadığı hallerde, asıl davaya bakan mahkemenin karşı davaya da bakmaya yetkili olduğu hususunun 6100 sayılı Kanun'da açıkça düzenlenmesi isabetli olmuştur⁵⁶.

f- Şubeler ve Tüzel Kişilerle İlgili Davalarda Yetki

Şubeler ve tüzel kişilerle ilgili davalarda yetki hükmü, gerek 1086 sayılı Kanun gerekse 6100 sayılı Kanun'da esas itibariyle aynıdır. 1086 sayılı Kanun'un 17. maddesine göre, "*Hakikî veya hükmî bir şahsın muhtelif mahallerde şubeleri bulunduğu takdirde o şubenin muamelesinden dolayı iflâs dâvası müstesna olmak üzere o şubenin bulunduğu mahalde dahi dâva ikame olunabilir. Şirket ve cemiyetlerin ve tesislerin*

⁵⁴ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 13. maddesinde "karşı dava" terimi kullanılmakla birlikte, bu maddenin gerekçesinde yine 1086 sayılı Kanun'da olduğu gibi, "karşılık dava" terimi kullanılmıştır.

⁵⁵ **Kuru**, s.458.

⁵⁶ **Karslı**, s.268.

kendi işlerine müteallik olmak üzere âzası aleyhine ve âzanın bu sıfatla yekdiğeri aleyhlerine ikame edecekleri dâva bu şirket, cemiyet veya tesisin ikametgâh addolunan mahal mahkemesinde bakılır."

Bu maddenin karşılığı olan 6100 sayılı Kanun'un 14. maddesine göre ise, "Bir şubenin işlemlerinden doğan davalarda, o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de yetkilidir." (m.14/1). "Özel hukuk tüzel kişilerinin, ortaklık veya üyelik ilişkileriyle sınırlı olmak kaydıyla, bir ortağına veya üyesine karşı veya bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine karşı açacakları davalar için, ilgili tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir." (m.14/2).

1086 sayılı Kanun'da olduğu gibi (m.17), 6100 sayılı Kanun'da da (m.14/1), şubenin işlemlerinden dolayı merkeze karşı açılacak davalarda, merkezin bulunduğu yer dışında, şubenin bulunduğu yerde de dava açılabilmesi olanağı tanınarak şube ile işlem yapan kişiye kolaylık sağlanmak istenmiştir.

Yine her iki Kanun'da da, özel hukuk tüzel kişilerinin, ortaklık veya üyelik ilişkileriyle sınırlı olmak kaydıyla, bir ortağına veya üyesine karşı veya bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine karşı açacakları davalar için, ilgili tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesinin kesin yetkili olduğu hususu hükme bağlanmıştır.

Karşılaştırılan hükümler arasında eski hükmün dilinin güncellenmesi haricinde iki farklılık söz konusudur. Bu farklardan biri, 1086 sayılı Kanun'un 17. maddesindeki, şubenin yaptığı işlemde dolayı, merkeze karşı iflâs davası açılmak istendiğinde, iflâs davasının, şubenin bulunduğu yerde açılmayacağına ilişkin kısma 6100 sayılı Kanun'da tekrardan kaçınmak için yer verilmemiş olmasıdır. Zira iflâs davasının merkezin bulunduğu yerde açılacağı İcra ve İflâs Kanunu'nun 154. maddesinde zaten düzenlenmiştir.

Diğer fark ise, özel hukuk tüzel kişilerinin, ortaklık veya üyelik ilişkileriyle sınırlı olmak kaydıyla, bir ortağına veya üyesine karşı veya bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine karşı açacakları davalar için, ilgili tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisinin kesin olduğu hususunun hükümde (m.14/2) açıkça belirtilmiş olmasıdır. 1086 sayılı Kanun'un 17. maddesinde açıkça

belirtilmemekle birlikte, söz konusu hükmün ifade tarzından anlaşılan bu hususun Kanun'da açıkça belirtilmesi, olası tereddütleri gidermek bakımından isabetli olmuştur.

g- Sigorta Sözleşmelerinden Doğan Davalarda Yetki

1086 sayılı Kanun'un sigorta sözleşmelerinden doğan tazminat davalarına ilişkin yetki kuralını düzenleyen 19. maddesinin karşılığı olan 6100 sayılı Kanun'un 15. maddesi, yeni Türk Ticaret Kanunu'nda⁵⁷ yer alan sigorta sözleşmelerindeki düzenlemeye paralel kaleme alınarak "Sigorta sözleşmelerinden doğan davalarda yetki" başlığı altında hükme bağlanmıştır.

1086 sayılı Kanun'un 19. maddesinin birinci fıkrasına göre, *"sigorta mukavelesinden mütevellit tazminat dâvası sigorta emvali gayrimenkuleye veya muayyen bir yerde kalması şart kılınan emvali menkuleye müteallik ise emvali mezkûrenin bulunduğu ve vaziyeti icabı müstakir olmıyan emvale müteallik ise tehlikenin hâdis olduğu ve hayat sigortalarında sigorta olunan şahsın ikametgâhının bulunduğu mahallerde dahi ikame edilebilir."*

Bu hükümler, 6100 sayılı Kanun'un 15 maddesinde zarar ve can sigortalarından doğan davalarda yetkiye ilişkin hükümler olmak üzere iki ayrı fıkra düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasına göre, *"zarar sigortalarından doğan davalar, sigorta, bir taşınmaza veya niteliği gereği bir yerde sabit bulunması gereken yahut şart kılınan taşınura ilişkinse, malın bulunduğu yerde; bir yerde sabit bulunması gerekmeyen veya şart kılınmayan bir taşınura ilişkinse, rizikonun gerçekleştiği yerde de açılabilir."*

1086 sayılı Kanun'daki *"sigorta mukavelesinden mütevellit tazminat dâvası"* ifadesi yerine (m.19, I), 6100 sayılı Kanun'da *"zarar sigortalarından doğan davalar"* ifadesine yer verilmiştir (m.15/1). Bu hükümdeki *"zarar sigortalarından"*⁵⁸ ifadesiyle hem bu yetki kuralının zarar sigortalarına ilişkin olduğu hem de sadece sigorta sözleşmelerinden

⁵⁷ 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (RG, 14.02.2011/27846).

⁵⁸ Zarar sigortaları, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1453 ve devamı maddelerinde mal ve sorumluluk sigortaları olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir.

doğan tazminat davalarının değil, sigorta sözleşmelerinden doğan diğer davalarında bu hüküm kapsamında olduğu düzenlenmiştir.

6100 sayılı Kanun'un 15. maddesinin ikinci fıkrasında ise, can sigortalarından doğan davalarda yetkili mahkeme hükme bağlanmıştır. Buna göre, can sigortası⁵⁹ nedeniyle açılacak dava, sigorta ettirenin, sigortalının veya lehdarın leh veya aleyhine açılıyorsa, bu kişilerin yerleşim yerinde açılacaktır. Söz konusu kimselerin, özellikle sigorta şirketlerine karşı korunması amacıyla yerleşim yeri mahkemesinin yetkisi, kesin yetki olarak kabul edilmiştir. Can sigortalarına ilişkin bu yetki hükmüyle (HMK m.15/2), 1086 sayılı Kanun'un, hayat sigortalarında sigorta olunan kişinin yerleşim yerinde dava açılabileceği şeklindeki hükümden (m.19, I) farklı bir düzenleme getirilmiştir.

1086 sayılı Kanun'un 2. fıkrasında yer alan *"Bu kanunun meriyetinden sonra sigorta mukavelelerine bu maddeye muhalif konulacak şartların hükmü yoktur."* şeklindeki düzenlemeye 6100 sayılı Kanun'un 15. maddesinde yer verilmemiştir. Bunun sebebi, zarar sigortalarındaki yetki hükmünün özel bir yetki hükmü olması (HMK m.15/1); can sigortalarına ilişkin yetki hükmünün ise kesin yetki olduğunun hükümde açıkça belirtilmiş olmasıdır (HMK m.15/2).

1086 sayılı Kanun'un 19. maddesinin üçüncü fıkrasındaki, deniz sigortalarından kaynaklanan davalarda bu maddenin uygulanmayacağına ilişkin hüküm, 6100 sayılı Kanun'un bu maddesinde de (m.15/3) aynen muhafaza edilmiştir. Ancak 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu'nun 1339-1459. maddeleri arasında düzenlenmiş olan "denizcilik rizikolarına karşı sigortalar" a ilişkin hükümlere, 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nda yer verilmemiştir. Bu nedenle 6102 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle kara sigortaları ve deniz sigortaları şeklindeki ayırım ortadan kalkmış; dolayısıyla, 6100 sayılı Kanun'un 15. maddesinin üçüncü fıkrasındaki hüküm gereksiz hale gelmiştir⁶⁰.

⁵⁹ Can sigortaları, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1487 ve devamı maddelerinde, hayat sigortası, kaza sigortası, hastalık ve sağlık sigortası türleri şeklinde düzenlenmiştir.

⁶⁰ **Yılmaz**, s.180.

h- Haksız Fiilden Doğan Davalarda Yetki

Haksız fiilden doğan davalarda yetki, 1086 sayılı Kanun'un 21. maddesinde, "*Haksız bir fiilden mütevellit dâva o fiilin vuku bulduğu mahal mahkemesinde ikame olunabilir.*" şeklinde hükme bağlanmıştır. Bu hüküm kapsamı genişletilmek suretiyle 6100 sayılı Kanun'un 16. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "*Haksız fiilden doğan davalarda, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut gelme ihtimalinin bulunduğu yer ya da zarar görenin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir.*"

1086 sayılı Kanun'un, haksız fiilden doğan davaların haksız fiilin vuku bulduğu yer mahkemesinde açılacağı şeklindeki hükmü (m.21), açık bir düzenleme değildi. Bu Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, söz konusu hükümdeki "*haksız fiilin vuku bulduğu yer*" ifadesinin, "*haksız fiilin işlendiği veya haksız fiilin tamamlandığı, sonucun meydana geldiği yer*" olarak anlaşılması gerektiği kabul edilmekteydi⁶¹.

1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, bu Kanun'un 21. maddesinin uygulanmasına dair Doktrin ve uygulamada oluşan görüşlerin dikkate alınması suretiyle düzenlenen yeni hükme göre, haksız fiilden doğan davalar öncelikle haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinde açılabilir. Haksız fiil ile zarar farklı yerlerde gerçekleşmişse, haksız fiilden doğan davalar, zararın meydana geldiği yerde de açılabilir (HMK m.16/1).

6100 sayılı Kanun'un 16. maddesiyle haksız fiilden doğan davalarda, zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemesi de yetkili kılınmıştır. Bu hükümle, yabancı hukuk sistemlerindeki gelişmelere paralel olarak, muhtemel zarar yeri mahkemesi de yetkili kabul edilmiş; henüz bir zarar meydana gelmeden "*zararı önleme amacı*" ile açılacak davalar için bu mahkemenin yetkisi kabul edilmiştir. Bu yetki kuralı, haksız fiilin işlendiği yerin Türkiye dışında olduğu hâllerde, özellikle önem arz edecektir.

⁶¹ **Kuru**, s.483; **Kuru/Arslan/Yılmaz**; 21. Baskı, s.166; **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, 9. Bası, s.125. Aynı yönde bkz. 4. HD, 21.09.1979, 8610/10172 (**Kuru**, s.483-484).

Haksız fiilden doğan davalarda haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yerde davanın açılmasına ilişkin kural, bazen zarar gören açısından külfet oluşturabilir. Bu nedenle, karşılaştırmalı hukuktaki örnekler de dikkate alınarak haksız fiilden doğan davalarda, zarar görenin yerleşim yeri mahkemesi de, yetkili mahkeme olarak kabul edilmiştir (HMK m.16). Bu hükme istinaden zarar gören, somut olarak doğmuş bir zarar üzerine kendi yerleşim yeri mahkemesinde dava açabileceği gibi, henüz somut şekilde gerçekleşmemesine rağmen, zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu durumlarda da bu yetkiden yararlanabilecektir. Örneğin, kişi hakkında yapılacak bir yayının kişilik haklarına zarar verebileceği durumlarda, kişinin yerleşim yerinde dava açabilmesi, henüz doğmamış zararın gerçekleşme ihtimalini önleyebilecek, bu yönde hak aramayı kolaylaştıracaktır. Haksız fiilin, hukukî işlemde farklı olarak fiil olması sebebiyle, özellikle mağdur olan açısından, bir irade veya önceden planlama söz konusu değildir. Kişi, öngöremediği bir zarar ve zarar tehlikesi altında olduğuna göre, zararı verenin veya zararın gerçekleştiği yer mahkemesinin dışında kendi yerleşim yerinde dava açabilmesi, onun hak aramasını kolaylaştıracaktır. Zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin de yetkili kabul edilmesi, zarar görenin açacağı dava bakımından kolaylık sağlayacağından, isabetli bir düzenleme olmuştur⁶².

4- Yetki Sözleşmesi

a- Genel Olarak

Yetki sözleşmesi 1086 sayılı Kanun'un 22. maddesinde düzenlenmişti. Bu düzenlemeye göre, "*Mahkemenin salâhiyeti intizamı âmmeye esasına binaen tâyin edilmemiş olan hallerde iki taraf bir veya mütaaddit muayyen hususa müteallik ihtilâflarının salâhiyettar olmıyan mahal mahkemesinde görülmesini tahriren mukavele edebilirler. Bu halde işbu mahal mahkemesi o dâvaya bakmaktan imtina edemez.*". Bu hükmün karşılığı 6100 sayılı Kanun'un 17. maddesinde, "*Tacirler veya kamu tüzel kişileri,*

⁶² Karslı, s.272.

aralarında doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında, bir veya birden fazla mahkemeyi sözleşmeyle yetkili kılabilirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava sadece sözleşmeyle belirlenen bu mahkemelerde açılır." şeklinde düzenlenmiştir⁶³.

Yeni düzenleme, yetki sözleşmesi yapabilecek kişiler ve bu kişilerin münhasır yetki sözleşmeleri yapabilmeleri bakımından, 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeye göre önemli iki farklılık içermektedir.

Bu farklardan ilki, yetki sözleşmesi yapabilecek kişiler bakımından getirilmiş sınırlamaya ilişkindir. 1086 sayılı Kanun'da yetki sözleşmesi yapılabilmesi bakımından gerçek kişi, tüzel kişi veya tacirler birbirinden ayırt edilmemiş; kanundaki koşullar çerçevesinde (HUMK m.22) gerçek ve tüzel kişiler tarafından yetki sözleşmesi yapılabilmesi kabul edilmişti. Buna karşılık, 6100 sayılı Kanun'un yetki sözleşmesini düzenleyen 17. maddesinde, tacirler veya kamu tüzel kişiler ile diğer kişiler, yetki sözleşmesi yapmak açısından, birbirinden ayırt edilerek tacirler veya kamu tüzel kişilerinin yetki sözleşmesi yapabileceği kabul edilmiştir⁶⁴. Çünkü tacirler veya kamu

⁶³ 6100 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 1 Ekim 2011 tarihinden önce tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan taraflarca yapılmış olan yetki sözleşmesi, bu tarihten sonra açılacak davalar bakımından geçerli değildir (**Pekcantez/Atalay/Özekes**, 13. Bası, s.149; **Kiraz**, s.10 Farklı yönde bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 23. Baskı, s.159; **Kuru/Budak**, s.5). Zira, yetki sözleşmeleri usul hukuku sözleşmeleri olup etkisini usul hukuku alanında gösterir. Usulî sözleşmelerin kuruluşu ve geçerliliği maddi hukuka ait olmakla birlikte, hükümleri usul hukukuna tâbi olduğundan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 448. maddesi bu sözleşmeler bakımından da uygulanır (**Pekcantez/Atalay/Özekes**, 13. Bası, s.149).

⁶⁴ Yetki sözleşmelerinin cüz'i ve külli halefler bakımından etkileri konusunda iki görüş bulunmaktadır. Bu konudaki bir görüşe göre, yetki sözleşmeleri cüz'i ve külli halefleri de bağlar (**Kuru/Arslan/Yılmaz**, 23. Baskı, s.158; **Aşık**, s.42-43). Zira taraflar arasında yapılan sözleşme tarafların cüz'i ve külli haleflerini de bağlar. Aksi düşüncenin kabulü hukuki temsilci olgusuna uygun düşmeyeceği gibi, geçerli bir yetki sözleşmesinin, söz konusu maddi hakkın devri ile ortadan kaldırılmasına imkân verir (**Aşık**, s.42-43). Kanaatimizce de haklı olan diğer görüşe göre ise, yetki sözleşmelerinin cüz'i ve külli halefleri bağlayıcı olup olmayacağını HMK m.17 uyarınca

tüzel kişileri, diğer gerçek kişilere göre, daha güçlü konumda bulunmaktadırlar. Yetki sözleşmeleri ile genellikle güçlü olan taraf, yetkili olmayan ve dilediği bir mahkemeyi yetkili kılabilir. Uygulamada özellikle iltihakî sözleşmelerle bu durum daha da belirginleşmektedir. Şöyle ki, tüketiciler, satıcı veya hizmet sunucu şirketlere karşı, hiçbir pazarlık şansı olmaksızın, sadece kendilerine uzatılan sözleşmeye imza atarak, şirket veya kamu tüzel kişileri tarafından konulan şartları, bu arada, yetki şartını da kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Usul hukukunun sosyal yönü, güçsüz olan kişileri yargılama sırasında korumayı gerektirmektedir. Belirtilen nedenlerle yetki sözleşmesi yapabilecek kişiler bakımından 6100 sayılı Kanun ile kabul edilen düzenleme şekli kanaatimizce isabetlidir ve karşılaştırmalı hukuktaki gelişmelere de uygundur⁶⁵.

6100 sayılı Kanun'un 17. maddesine göre, tacirler veya kamu tüzel kişileri kanunda belirtilen şartlara uygun olmak kaydı ile aralarında yetki sözleşmesi yapabilirler. Zira tacirlerle kamu tüzel kişilerinin kendi aralarında yapmış oldukları işlemlerde, daha zayıf konumda olan bir taraf yoktur. Bu kişilerin kendi aralarındaki hukukî ilişkilerde, kural olarak her iki tarafı da eşit kabul etmek mümkündür. Yetki sözleşmesine ilişkin yeni düzenlemeye göre, tacirler ve kamu tüzel kişileri, aralarında doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıklar hakkında bir veya birden fazla mahkemeyi yetkili kılacaklardır.

Karşılaştırılan hükümler arasındaki farklardan ikincisi ise, münhasır yetki sözleşmesi yapılması bakımından 6100 sayılı Kanunla

cevaplamak gerekir (**Bolayır**, s.134; **Kiraz**, s.10; **Karslı**, s.281-282). Buna göre, yetki sözleşmesinin cüz'i ve külli halefleri bağlaması için bu kişilerin de söz konusu hükümde belirtilen kişilerden olması gerekir. Bunun sebebi, HMK m.17 hükmünün düzenlenme amacının zayıf kişileri koruma düşüncesinin bu durumda da kabul edilmesidir.

⁶⁵ **Umar**, HMK Tasarı, s.123; **Pekcanitez**, s.24; **Kuru/Budak**, s.5; **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, 13. Bası, s.148-149; **Aşık**, s.23 vd.. Farklı yönde bkz. **Aksoyoğlu**, Necati; "Görev ve Yetki, Hâkimin Davaya Bakmaktan Yasak Olması ve Reddi, Hâkimin Hukuki Sorumluluğu" Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın Getirdiği Yenilikler Ve Bu Yeniliklerin Değerlendirilmesi, 22-29 Mart 2008, s.82.

getirilen değişikliktir. 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, münhasır yetki sözleşmesi yapılıp yapılmayacağı Doktrinde tartışmalı olmakla birlikte⁶⁶, Yargıtay genellikle, münhasır yetki sözleşmelerinin kanunen yetkili mahkemelere güvensizlik anlamına geleceği; bunun da kamu düzenine aykırı olduğu gerekçeyle bu tür yetki sözleşmelerinin yapılamayacağı görüşündeydi⁶⁷. Buna karşılık 6100 sayılı Kanun'un 17. maddesine göre, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava, sadece sözleşmeyle belirlenen mahkemelerde açılacaktır. 6100 sayılı Kanun'un 17. maddesindeki düzenlemeyle tacirler veya kamu tüzel kişileri tarafından münhasır

⁶⁶ 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, münhasır yetki sözleşmesi yapılıp yapılmayacağı hususunda Doktrinde farklı görüşler mevcuttu. Münhasır yetki sözleşmesi yapılabileceği yönünde bkz. **Üstündağ**, s.217-218. Münhasır yetki anlaşmalarının yetkisi kaldırılan mahkemelere "itimatsızlık gösterilmiş" olacağı; bunun da kamu düzenine aykırı olacağı görüşünün doğru olmadığı; bu düşünce şeklinin tahkim müessesesini kabul etmiş bir kanunun sistemiyle bağdaştırılamayacağı; meselenin yasal bir düzenlemeye tabi tutularak örneğin, bazı şartlarla tacirler arasında münhasır yetki anlaşmalarının geçerli kabul edilmesinin doğru olduğu hususunda bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Medenî Usul Hukuku, s.107, dn.96. Yetki sözleşmesinin genel yetkiyi kaldırmayacağı; ancak özel yetkiyi kaldırabileceği görüşü için bkz. **Postacıoğlu**, s.162-163. Yetki sözleşmesiyle kanunen yetkili olan genel ve özel yetkili mahkemelerin yetkisinin kaldırmayacağı yönünde bkz. **Kuru**, s.566; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 21. Baskı, s.181; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 9. Bası, s.129.

⁶⁷ Yargıtay'ın münhasır yetki sözleşmesi yapılamayacağı yönündeki kararları için bkz. 13. HD, 31.01.1974, 120/225 (YKD, 1976/2, s.233-235); 26.03.1975, E.1974/60, K.1975/394 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İctihat Bankası); 11. HD, E.2010/2082, K.2011/11645 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İctihat Bankası). Bu yöndeki diğer kararlar için bkz. **Kuru**, s.566. Ancak Yargıtay münferit bir kararında, yetki sözleşmesine rağmen, davalının yerleşim yerinde açılmış olan davada davalının, bu konudaki itirazının dikkate alınması gerektiğine karar vermiştir. Bu karar için bkz. HGK, 27.06.1973, E.969/T. 1208, K.549 (**Üstündağ**, s.218, dn.122). Yargıtay, milletlerarası yetki bakımından ise, yerleşik görüşünden dönerek, yabancı bir devlet mahkemesini yetkilendiren yetki sözleşmesinin, diğer mahkemelerin yetkisini ortadan kaldırdığı ve yetkisi kararlaştırılan yabancı devlet mahkemesinin münhasıran yetkili kılındığına karar vermiştir (HGK, 06.05.1998, 12-287/325 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İctihat Bankası)).

yetki sözleşmesi yapılabilmesi olanağı kabul edilmiştir. Taraflar, yetkili kıldıkları mahkemenin yanında, kanunen yetkili kılınan genel veya özel yetkili mahkemelerin de yetkisinin devam etmesini istiyorlarsa; yani, münhasır olmayan yetki sözleşmesi yapmak istiyorlarsa, bu durumun yetki sözleşmesinde ayrıca belirtilmesi gereklidir. Ancak münhasır yetki sözleşmesi yapılabilmesi bakımından getirilen bu düzenleme şekli yerine, taraflara münhasır yetki sözleşmesi yapabilme olanağı veren bir düzenlemenin kanunun sistemine daha uygun olacağı da Doktrinde haklı olarak ifade edilmektedir⁶⁸.

b- Yetki Sözleşmesinin Geçerlilik Şartları

Yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartlarının kısmen yer aldığı, 1086 sayılı Kanun'un 22. maddesine göre, "*Mahkemenin salâhiyeti intizamı âmme esasına binaen tâyin edilmemiş olan hallerde iki taraf bir veya mütaaddit muayyen hususa müteallik ihtilâflarının salâhiyettar olmıyan mahal mahkemesinde görülmesini tahriren mukavele edebilirler. Bu halde işbu mahal mahkemesi o dâvaya bakmaktan imtina edemez.*". Bu hükmün karşılığı olan 6100 sayılı Kanun'un 18. maddesiyle eski hükmün dili güncelleştirilmiş ve yetki sözleşmesi yapılabilmesi için gerekli olan şartlar hükümde açıkça belirtilmiştir. Buna göre, "*Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konular ile kesin yetki hâllerinde, yetki sözleşmesi yapılamaz.*" (HMK m.18/1). "*Yetki sözleşmesinin geçerli olabilmesi için yazılı olarak yapılması, uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin belirli veya belirlenebilir olması ve yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi şarttır*" (HMK m.18/2).

Bu şartlar, esas itibarıyla 1086 sayılı Kanun'un 22. maddesindeki hükümlere uygundur. Buna göre, yetki sözleşmesi ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda yapılabilir (HMK m.18, 1). Yetki sözleşmesi yapılabilen hallerde, bu sözleşmenin geçerli olabilmesi için, yazılı yapılması gereklidir⁶⁹. Uyuşmazlığın

⁶⁸ Umar, Şerh, s.61-62; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, Değerlendirme ve Öneriler, s.26; Karşlı, 279. Farklı görüş için bkz. Bolayır, s.143-144.

⁶⁹ Yazılı şekil yetki sözleşmesi için geçerlilik şartıdır (m.18). Bu nedenle yetki sözleşmesi başka bir delille ispat edilemez. Ancak, taraflar yetki sözleşmesi yapmamış olsalar bile, davalı, yetkisiz mahkemede açılan davaya süresinde

belli veya belirlenebilir nitelikte olması, yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi de, yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartlarından (HMK m.18/2).

1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde bu Kanun'un 22. maddesindeki "... salâhiyattar olmayan mahal mahkemesinde ..." şeklindeki tekil ifade dolayısıyla, birden fazla mahkemenin yetkili kılınıp kılınamayacağı konusunda tartışma bulunmaktaydı⁷⁰. Ancak 6100 sayılı Kanun'un, "yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin" şeklindeki düzenlemesi (HMK m.18/2) karşısında bu tartışma ortadan kalkmıştır.

c- Yetki İtirazının İleri Sürülmesi

Yetki itirazının ileri sürülmesi hususu 1086 sayılı Kanun'un 23. maddesinde, "*Salâhiyettar olmıyan bir mahkemede aleyhine dâva ikame olunan kimse esasa girişmezden evvel bu bapta itirazda bulunmazsa o mahkemenin salâhiyetini kabul etmiş addolunur. Şu kadar ki munhasıran iki tarafın arzularına tabi olmıyan mesail bundan müstesnadır. Mahkeme bu nevi dâvalarda hitamı mahkemeye kadar re'sen veya iki taraftan birinin talebi üzerine ademi salâhiyet kararı verir. Mahkemenin salâhiyattar olmadıgını iddia eden taraf salâhiyettar mahkemeyi beyana mecburdur.*" şeklinde hükme bağlanmıştı. Bu hükmün dilinin güncelleştirilmesi suretiyle düzenlenen 6100 sayılı Kanun'un karşılık hükümlerinde, yetki itirazının ne zaman ve nasıl ileri sürüleceği, yetkinin kesin olduğu ve kesin olmadığı hâller ayırımı yapılarak açıkça düzenlenmiştir. Buna göre, "*Yetkinin kesin olduğu davalarda, mahkeme yetkili olup olmadığını, davanın sonuna kadar kendiliğinden araştırmak zorundadır; taraflar da mahkemenin yetkisiz olduğunu her zaman ileri sürebilir.*"

ilk itiraz olarak yetki itirazında bulunmazsa, yetkisiz mahkemenin yetkisini kabul etmiş olur (m.19/2). Böyle bir durumda zımnen yetki sözleşmesi yapılmış sayılır.

⁷⁰ 1086 sayılı Kanundaki düzenleme (m.22) karşısında, tarafların yalnızca bir mahkemeyi yetkili kılacakları yönünde bkz. **Kuru**, s.563; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 9. Bası, s.131). Yetki sözleşmesiyle yetkili kılınan mahkemenin belirli olmak koşuluyla birden fazla olabileceğine ilişkin bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Medenî Usul Hukuku, s.106.

(HMK m.19/1). “Yetkinin kesin olmadığı davalarda, yetki itirazının, cevap dilekçesinde ileri sürülmesi gerekir. Yetki itirazında bulunan taraf, yetkili mahkemeyi; birden fazla yetkili mahkeme varsa seçtiği mahkemeyi bildirir. Aksi takdirde yetki itirazı dikkate alınmaz.” (HMK m.19/2). “Mahkeme, yetkisizlik kararında yetkili mahkemeyi de gösterir (HMK m.19/3). Yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalı, süresi içinde ve usulüne uygun olarak yetki itirazında bulunmazsa, davanın açıldığı mahkeme yetkili hâle gelir.” (HMK m19/4).

Kesin yetki bir dava şartı olduğundan (HMK m.114, 1, ç), kesin yetkinin söz konusu olduğu hâllerde, mahkeme, yetkili olup olmadığını, davanın sonuna kadar, her zaman kendiliğinden araştıracaktır (HMK m.115/1). Taraflar da mahkemenin yetkisiz olduğunu, yine davanın sona ermesine kadar, her zaman ileri sürebileceklerdir (HMK m.18, 1). Esasen bu durumda yetki itirazı, yetkiyi incelemesi için mahkemeye bir hatırlatma niteliğindedir. 1086 sayılı Kanun'da, kesin yetkinin dava şartı olduğu düzenlenmemiştir. Fakat gerek Doktrinde⁷¹ gerekse uygulamada⁷², kesin yetkinin bir dava şartı olduğu ve kesin yetkinin bulunduğu hallerde kesin yetkili mahkemede dava açılmamasının dava şartı noksanlığının sonuçlarını doğuracağı kabul edilmekteydi.

Yetkinin kesin olmadığı hâllerde, yetki itirazının cevap dilekçesinde ileri sürülmesi gerektiği; davalı, cevap dilekçesinde yetki itirazında bulunmamışsa, cevap dilekçesini verdikten sonra artık yetki itirazında bulunamayacağı da 6100 sayılı Kanun'da, düzenlenmiştir (m.19, 2). Yeni düzenlemede, yetki itirazında bulunan tarafın yetkili mahkemeyi, birden fazla yetkili mahkemenin söz konusu olduğu

⁷¹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 21. Baskı, s.187, 278; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 9. Bası, s.131-132.

⁷² “...Kesin yetki hükmü bulunan bir dava yalnız kesin yetkili mahkemede açılabilir. Taraflar yetki sözleşmesi ile kesin yetkili mahkemenin yanında başka bir mahkemenin yetkili olduğunu da kararlaştıramazlar. Kesin yetki kuralı dava şartı olup mahkemece resen gözetilmesi gerekir. Ayrıca tarafların iradesine tabi olmayan, resen dikkate alınması gereken ve kamunun genel menfaatine uygun olan bu düzenleme aynı zamanda kamu düzenine ilişkin emredici bir hukuk normudur. ...” 3.HD, 28.05.2002, 5515/6086 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası).

hâllerde ise, kendi kanaatine göre tercih ettiği yetkili mahkemeyi itirazında belirtmek zorunda olduğu; aksi takdirde yetki itirazının dikkate alınmayacağı hususu da 6100 sayılı Kanun'da hükme bağlanmıştır (m.19/2). Bu düzenleme, 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, davalının yetkili mahkemelerden biri yerine birden fazlasını göstermesi durumunda yetki itirazının dinlenip dinlenmeyeceği hususundaki tartışmayı⁷³ sonlandırması bakımından isabetli olmuştur.

6100 sayılı Kanun'da kesin yetkinin söz konusu olduğu hâllerde, taraflar itirazlarında belirtmemiş olsalar bile, mahkemenin yetkisizlik kararı verirken, yetkili mahkemeyi göstermesi gerektiği, açıkça belirtilmiştir (m.19/3). Yetkinin kesin olmadığı hâllerde ise, yetki itirazında bulunan tarafın, itirazında belirttiği mahkeme gerçekten yetkili ise, mahkeme vereceği kararda yetkili mahkemeyi gösterecektir.

6100 sayılı Kanun'un 19. maddesinin dördüncü fıkrasındaki hüküm ise, 1086 sayılı Kanun'un 23. maddesinin ilk cümlesindeki hükmün benzeridir. Bu hükümde, yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalının süresi içinde ve usulüne uygun olarak yetki itirazında bulunmaması hâlinde, davanın açıldığı mahkemenin, yetkili hâle geleceği düzenlenmiştir. Esasen yetkinin kesin olmadığı davalarda, yetki itirazı cevap dilekçesinde ileri sürülmemiş olsa dahi, özellikle davanın tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan tarafına mahkemece bir hatırlatma yapılmadan mahkemenin yetki kazanamayacağı şeklinde bir düzenlemenin 6100 sayılı Kanun'da öngörülmesi isabetli olurdu⁷⁴. Bu hem usul hukukunun sosyal yönünün güçsüz

⁷³ Yargıtay 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, davalı tarafından birden fazla yetkili mahkeme gösterilmesi durumunda, yetki itirazının dinlenmeyeceğine karar vermişti. Bu yönde bkz. 13. HD, 25.03.2003, 14662/3477 (Yılmaz, s.210). Yargıtay bir başka kararında ise, bu durumda yetki itirazının reddedilmemesi gerektiğini; davalının birden fazla yetkili mahkeme göstermesi durumunda seçim hakkının davacıya geçtiğini kabul etmiştir. Bu yönde bkz. 17. HD, 25.01.2005, 127/190 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İctihat Bankası).

⁷⁴ Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, Değerlendirme ve Öneriler, s.27.

olan kişileri yargılama sırasında korumayı gerektirmesi hem de hukukumuzda avukatla temsil zorunluluğunun bulunmaması sebebiyle tercih edilebilirdi.

5- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Görevsizlik veya Yetkisizlik Kararı Üzerine Yapılacak İşlemlere İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi

Görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde yapılması gereken işlemlere ilişkin düzenleme 1086 sayılı Kanun'un 27. maddesi⁷⁵ ile 193. maddesinde⁷⁶ hükme bağlanmıştı. Bu hükümlerin karşılığı 6100 sayılı Kanun'un 20. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede, görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine yapılacak işlemler bakımından, 1086 sayılı Kanun'un 193. maddesindeki esaslar benimsenmekle birlikte, uygulamada ortaya çıkan çeşitli tereddütleri ve sorunları ortadan kaldıracak düzeltmeler yapılmıştır⁷⁷. Yeni düzenlemeye göre, "Görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. Aksi takdirde, bu mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilir." (HMK m.20/1). "Dosya kendisine gönderilen mahkeme, kendiliğinden taraflara davetiye gönderir" (HMK m.20/2).

⁷⁵ HUMK Madde 27: "Mahkeme vazifedar veya salâhiyettar olmadığından dolayı dâva arzuhalinin reddine karar verdiği takdirde arzuhalî ve dâva dosyasını ait olduğu mahkemeye gönderir ve yeniden harç alınmaz."

⁷⁶ HUMK Madde 193: (Değişik:2494/m.15) (1) Davacı, iptaline karar verilen dilekçenin yerine yeni bir dilekçe düzenleyip vermek zorundadır. (2) Görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi üzerine davacının karşı tarafa görevli veya yetkili mahkemede tebligat yaptırması zorunludur. (3) (Değişik: 5236/m.13) Her iki hâlde kararın kesinleşmesi tarihinden itibaren on gün içinde yeniden dilekçe verilmesi veya yeniden çağrı kâğıdı tebliğ ettirilmesi gerekir. (4) Aksi takdirde dâva açılmamış sayılır. Kanunda belirtilen ayırık hükümler saklıdır."

⁷⁷ Yılmaz, s.213.

Karşılaştırılan hükümler arasındaki ilk fark, görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine gerekli işlemlerin yapılması için hangi mahkemeye başvurulacağına ilişkindir. Görevsizlik ve yetkisizlik kararı verilmesi üzerine yapılması gereken işlemler bakımından 1086 sayılı Kanun'da, davacının görevsizlik kararının kesinleşmesinden itibaren 10 gün içinde görevli mahkemeye başvurarak dava dosyasının bu mahkemeye getirilmesi için gerekli giderleri yatırması ve yine görevli mahkemede bir duruşma günü tespit ettirerek davalıya tebliğ ettirmesi gerektiği düzenlenmişti (m.193, III). Bu hüküm ilk bakışta sadece görevli mahkemeye başvurulabileceği kanısı uyardırsa da, 10 gün içinde görevsizlik kararını veren mahkemeye de başvurularak dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesinin istenebileceği 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde kabul edilmekteydi⁷⁸. 6100 sayılı Kanun'daki düzenlemeye (m.20/1) göre ise, görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine, taraflardan birinin iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dosyanın görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesini istemesi gereklidir. Görüldüğü gibi, yeni düzenlemede, görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine gerekli işlemlerin yapılması için sadece görevsizlik veya yetkisizlik kararı veren mahkemeye başvuru yapılması kabul edilmiştir. Bu değişikliğin sebebi, kendisinde dava açılmamış veya dosya diğer mahkeme tarafından kendisine henüz gönderilmemiş bir mahkemeden davaya devamın istenmesinin pratik olmaması; buna karşılık, görevsizlik veya yetkisizlik kararı veren mahkemenin tarafların başvurusu üzerine, dosyayı görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesinin daha pratik bir yol olmasıdır.

Karşılaştırılan hükümler arasındaki diğer fark ise, görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine yapılması gereken işlemlerin kimin

⁷⁸ **Kuru**, Baki; "Görevsizlik veya Yetkisizlik Kararı Üzerine Dâvalının da Görevli Veya Yetkili Mahkemeye Başvurmak Hakkı Var mıdır? (HUMK m.193, fıkra 2)", ABD, 1967/6, s.897-900; Makaleler, İstanbul 2006, s.88 vd; **Kuru**, Görevsizlik veya Yetkisizlik Kararları, s.69; **Kuru**, s.338; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 9. Bası, s.118. Davacının görevsizlik kararı veren mahkemeye de başvurabileceğine ilişkin kararlar için bkz. HGK, 01.03.1972, 2/757-139 (ABD 1973/1, s.50-51); HGK, 26.11.1969, 4/1390-841 (İBD, 1970/3-4, s.247-248).

tarafından yapılacağına ilişkindir. 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, bu Kanun'un "görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi üzerine davacının karşı tarafa görevli veya yetkili mahkemede tebligat yaptırması zorunludur" şeklindeki hükmü (m.193, II) sebebiyle Yargıtay davalının görevli mahkemeye başvuru hakkının bulunmadığını kabul etmekteydi⁷⁹. Buna karşılık Doktrinde davalıya da görevli mahkemeye başvuru hakkının tanınması gerektiği kabul edilmekteydi⁸⁰. 6100 sayılı Kanun'da (m.20/1), görevsizlik veya yetkisizlik kararı veren mahkemeye her iki tarafın da başvurabileceği düzenlendiğinden, artık davalı da görevsizlik veya yetkisizlik kararı veren mahkemeye başvurabilecektir.

Karşılaştırılan hükümler arasındaki bir diğer fark ise, görevli veya yetkili mahkemede yapılacak işlemlere ilişkindir. 6100 sayılı Kanun'un 20. maddesinin ikinci fıkrasında, görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine, görevli veya yetkili olduğu belirtilerek dosya kendisine gönderilen mahkemenin, kendiliğinden taraflara bir davetiye göndererek davaya devam edilmesini sağlayacağı hükme bağlanmıştır⁸¹. Bu bakımdan yeni düzenleme eskisinden (HUMK m.193, III) farklıdır. Zira eski hükme (HUMK m.193, III) göre, davacının görevli veya yetkili mahkemeden davetiye için tebligat çıkartması gerekiyordu.

1086 sayılı Kanun'da görevsizlik veya yetkisizlik kararını veren mahkemeye başvuru süresi, kararın kesinleşmesi tarihinden itibaren 10 gün olarak düzenlenmişken, 6100 sayılı Kanun'da bu süre iki hafta olarak öngörülmüş (m.20/1) ve söz konusu sürenin başlangıcı kararın kesinleşmesine ilişkin ihtimallere göre düzenlenmiştir. Yeni

⁷⁹ 1. HD, 02.05.1983, 4472/4880 (Kazancı Bilişim-Mevzuat İçtihat Bankası); 13. HD, 20.12.1983, 8076/9053 (Yasa 1984/2, s.289).

⁸⁰ **Kuru**, Görevsizlik veya Yetkisizlik Kararları, s.69; 71-72; **Kuru**, s.335; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 21. Baskı, s.145; **Alangoğlu/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, Değerlendirme ve Öneriler, s.29; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, 9. Bası, s.118.

⁸¹ Gönderme işlemi sırasında, gönderme masrafları ve gönderilen mahkemenin tebliğ giderleri varsa avanstaki karşılıklı artan kısım dosya ile birlikte gönderilir. Avans bu masrafı karşılamıyorsa gönderme isteğinde bulunandan alınır (Hükümet Gerekçesi).

düzenlemeye göre, görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. Süresi içinde görevli veya yetkili mahkemeye başvurulmayacak olursa, görevsizlik veya yetkisizlik kararı veren mahkeme, davanın açılmamış sayılmasına karar verecektir (HMK m.20, 1).

6100 sayılı Kanun'un görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurusu gerektiğine ilişkin hükmün (m.20/1) lafzından hareketle süreyi hesaplamak hak kayıplarına yol açacak niteliktedir. Zira görevsizlik veya yetkisizlik kararı tarafların yokluğunda da verilmiş olabilir⁸². Sürelerin başlamasına ilişkin genel hükme göre, "süreler taraflara tebliğ tarihinden veya kanunda öngörülen hallerde, tefhim tarihinden itibaren işlemeye başlar" (HMK m.91). Gerçi kanunkoyucunun sürelerin başlaması bakımından tebliğ veya tefhim tarihi yerine başka bir olayın gerçekleşmesini esas aldığı durumlar da mevcuttur. Örneğin, eski hâle getirme süresi, işlemin yapılamamasına sebep olan engelin ortadan kalktığı tarihten itibaren iki haftadır. Ancak görevsizlik veya yetkisizlik kararı bir tarafın veya her iki tarafın yokluğunda da verilmiş olabilir. Tarafların yokluğunda verilen görevsizlik veya yetkisizlik kararının verildiği anda kesin olması halinde, süreyi kararın verildiği tarihten başlatmak hak kaybına sebebiyet verir. Esasen bu durum hukukî dinlenilme hakkının ihlâline de yol açar. Belirtilen nedenlerle tarafların yokluğunda verilen görevsizlik veya yetkisizlik kararları verildiği anda kesinse, bu kararı veren mahkemeye başvuru süresinin görevsizlik veya yetkisizlik kararının taraflara tebliği tarihinden başlaması gerektiği kanaatindeyiz⁸³. Esasen

⁸² Yılmaz, s.214.

⁸³ Yılmaz (s.214), görevsizlik veya yetkisizlik kararı ister tarafların yokluğunda isterse yüzüne karşı verilmiş olsun, görevsizlik veya yetkisizlik

belirtilen nedenlerle söz konusu hükümde, görevsizlik veya yetkisizlik kararının kesin olması durumunda, kararı veren mahkemeye başvuru süresinin tebliğ tarihinden itibaren başlayacağı şeklinde bir değişiklik yapılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

C- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yargı Yeri Belirlenmesine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi

1-Yargı Yeri Belirlenmesini Gerektiren Sebepler

1086 sayılı Kanun'un yargı yeri belirlenmesini gerektiren sebepler ile yargı yoluna başvurunun nereye yapılacağına ilişkin hükmü (m.25, I, II), 5236 sayılı Kanunla değiştirilerek yargı yeri belirlenmesinin hangi hallerde nerede yapılacağı hususu istinaf kanun yolu da dikkate alınmak suretiyle yeniden düzenlenmişti. Bu hükme göre "yetkili mahkemenin bir davaya bakmasına fiilî veya hukukî bir engel çıktığı veya iki mahkemenin yargısal sınırları kapsamının belirlenmesinde tereddüt edildiği takdirde, yetkili mahkemenin tayininde, ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemelerine, bölge adliye mahkemeleri için Yargıtaya başvurulur.

İki mahkemenin aynı dava hakkında göreve veya yetkiye ilişkin olarak verdikleri kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleştiği takdirde, görevli veya yetkili mahkeme ilgisine göre bölge adliye mahkemesince veya Yargıtaya belirlenir." (5236 s.K m.1 ile değişik HUMK m.25, I, II).

6100 sayılı Kanun'da ise, yargı yeri belirlenmesini gerektiren sebepler ile yargı yeri belirlenmesine ilişkin talebi inceleme yeri farklı maddelerde düzenlenmiştir. Yargı yeri belirlenmesini gerektiren sebepler, 6100 sayılı Kanun'un 21. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "Aşağıdaki hâllerde, davaya bakacak mahkemenin tayini için yargı yeri belirlenmesi yoluna başvurulur:

a) Davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemenin davaya bakmasına herhangi bir engel çıkarsa.

b) İki mahkeme arasında yargı çevrelerinin sınırlarının belirlenmesi konusunda bir tereddüt ortaya çıkarsa.

kararının verildiği anda kesin kararlardan olması halinde, iki haftalık sürenin tebliğ tarihinden itibaren başlatılması gerektiğini ifade etmektedir.

c) İki mahkeme de görevsizlik kararı verir ve bu kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse.

ç) Kesin yetki hâllerinde, iki mahkeme de yetkisizlik kararı verir ve bu kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse.”

Karşılaştırılan hükümler arasındaki ilk farklılık, terim bakımından ortaya çıkmaktadır. 1086 sayılı Kanun’da “*merci tâyini*” terimi kullanılmışken, 6100 sayılı Kanun’da “*yargı yeri belirlenmesi*” teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

1086 sayılı Kanun’da (m.25) merci tayini sebebi olarak belirtilip de fiilen işlerlik kazanamayan sebepler, hükümden çıkarılarak ifade güncelleştirilmiş ve daha anlaşılır hâle getirilerek 6100 sayılı Kanun’un 21. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, davaya bakmakla görevli veya yetkili mahkemenin, davaya bakmasına herhangi bir engel çıkması hâli yargı yeri belirlenmesini gerektiren sebeplerden biridir (m.21/1-a). Bu hüküm düzenlenirken, 1086 sayılı Kanun’da olduğu (m.25, I) gibi, engelin fiilî veya hukukî olması ayırımına gidilmemiş, genel olarak “*herhangi bir engel*” çıkması yargı yeri belirlenmesi sebebi olarak kabul edilmiştir.

Yeni düzenlemeye göre, yargı yeri belirlenmesini gerektiren sebeplerden ikincisi, iki mahkeme arasında yargı çevrelerinin sınırlarının belirlenmesi konusunda bir tereddüt ortaya çıkması durumudur (HMK m.21, 1, b). Bu sebeple yargı yolu belirlenmesinin istenebilmesi için, dava açılmasını beklemeye gerek yoktur. Bu düzenleme, davanın gereksiz yere uzamasını engellemek için yapılmıştır. 1086 sayılı Kanun’daki hüküm (m.25, I), dava açılmadan önce yargı yeri belirlenmesine elverişli değildi. Bu nedenle Doktrinde, iki mahkemenin yargı sınırlarının kapsamını belirlemede tereddüt edilmesi durumunda, emek ve zaman kaybını önlemek için dava açılmadan önce yargı yeri belirlenmesine imkân veren bir düzenleme yapılması gerektiği ifade edilmekteydi⁸⁴. İki mahkeme arasında yargı çevrelerinin sınırlarının belirlenmesi konusunda bir tereddüt ortaya çıkması durumunda, dava açılmadan önce yargı yeri belirlenmesi imkânının

⁸⁴ Kuru, s.662; Kuru/Arslan/Yılmaz, 21. Baskı, s.189-190.

kanunda düzenlenmiş olması, davaların gecikmesini önleyeceğinden isabetli bir düzenleme olmuştur.

Yeni düzenleme uyarınca, yargı yeri belirlenmesini gerektiren üçüncü sebep, iki mahkemenin karşılıklı olarak görevsizlik kararı vermesi ve bu kararların kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşmesi hâlidir (HMK m.21, 1, c). Aynı şekilde kesin yetkinin söz konusu olduğu bir durumda, her iki mahkemenin yetkisizlik kararı vermesi ve bu kararların kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşmesi hâli de, yargı yeri belirlenmesini gerektirir (HMK m.21, 1, ç). 1086 sayılı Kanun'un 25. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemeden farklı olarak yeni düzenlemede, iki mahkemenin kendisini görevli veya yetkili sayması ihtimaline yargı yeri belirlenmesi sebebi olarak yer verilmemiştir. Kanaatimizce bu düzenleme şekli isabetlidir. Zira iki mahkemenin kendisini görevli veya yetkili sayması ihtimalinin uygulamada gerçekleşmesi mümkün değildir⁸⁵.

⁸⁵ Her iki mahkemenin aynı davada "görevli olduğuna ilişkin karar" vermesi ihtimalini de düzenleyen HUMK m.25, II hükmünün daha isabetli olduğu; böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde eskiden olduğu gibi yargı yeri belirlenmesinden başka hukukî bir çare bulunmadığı hususunda bkz. **Yılmaz**, s.247. 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, iki mahkemenin aynı dava bakımından kendisini görevli veya yetkili sayması ihtimalinin hukukumuz açısından gerçekleşmesinin imkânsız olduğu ifade edilmekteydi (**Ansay**, s.105; **Kuru**, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1964, s.140; **Üstündağ**, s.235-236; **Bilge**, Necip/**Önen**, Ergun; Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, Üçüncü Baskı, Ankara 1978, s.209). Zira kendisini görevli veya yetkili sayan mahkeme işten el çekmeyip, davanın esası hakkında incelemeye de geçeceği için yetki ve görev sorununa ilişkin yapılmış olup da reddedilmiş bulunan itiraz dolayısıyla ancak esas karar ile birlikte temyiz yoluna başvurulabilecektir (**Üstündağ**, s.235). **Postacıoğlu** (s.175-177), başlangıçta iki mahkemenin aynı dava bakımından kendisini görevli veya yetkili sayması ihtimalinde, icabi (olumlu) ihtilaf durumunun hukukumuz açısından gerçekleşmeyeceğini ifade ettiğini; ancak aynı dava iki ayrı mahkemeye arz edildiği ve ikinci mahkeme derdestlik itirazını reddederek davaya devam ettiği takdirde bu ihtimalin gerçekleşeceğini belirterek görüşünden döndüğünü belirtmişti. 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, iki mahkemenin aynı davada görevli veya yetkili olduğuna karar vermesi ihtimalinin gerçekleşmesi ihtimalinin ortaya çıkması zayıf bir ihtimaldi. Ayrıca 6100 sayılı

2- İnceleme Yeri

1086 sayılı Kanun'un yargı yeri belirlenmesine ilişkin inceleme yerini düzenleyen hükmü (m.25, II, III), 5236 sayılı Kanunla değiştirilerek yargı yeri belirlenmesinin hangi hallerde nerede yapılacağı hususu istinaf kanun yolu da dikkate alınarak yeniden düzenlenmişti. Bu düzenlemeye göre, *"yetkili mahkemenin bir davaya bakmasına fiilî veya hukukî bir engel çıktığı veya iki mahkemenin yargısal sınırları kapsamının belirlenmesinde tereddüt edildiği takdirde, yetkili mahkemenin tayininde, ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemelerine, bölge adliye mahkemeleri için Yargıtaya başvurulur.*

İki mahkemenin aynı dava hakkında göreve veya yetkiye ilişkin olarak verdikleri kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleştiği takdirde, görevli veya yetkili mahkeme ilgisine göre bölge adliye mahkemesince veya Yargıtaya belirlenir." (5236 s.K m.1 ile değişik HUMK m.25, I, II).

Bu hükmün karşılığı 6100 sayılı Kanun'da 22. maddede düzenlenmiştir. Bu hükme göre, *"Yetkili mahkemenin bir davaya bakmasına herhangi bir engel bulunduğu yahut iki mahkeme arasında yargı çevrelerinin sınırlarının belirlenmesinde tereddüt ortaya çıktığı takdirde, yetkili mahkemenin tayininde, ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemelerine, bölge adliye mahkemeleri için Yargıtaya başvurulur."* (HMK m.22/1).

"İki mahkemenin aynı dava hakkında göreve veya yetkiye ilişkin olarak verdikleri kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleştiği takdirde, görevli veya yetkili mahkeme, ilgisine göre bölge adliye mahkemesince veya Yargıtaya belirlenir." (HMK m.22/2).

Esasen 6100 sayılı Kanun'un 22. maddesi, 1086 sayılı Kanun'un 5236 sayılı Kanunla değiştirilmekle birlikte istinaf mahkemeleri

Kanun'da derdestlik itirazı dava şartı olarak düzenlenmiştir (m.114/1-ı). Bu nedenle de, söz konusu ihtimalin yargı yeri belirlenmesini gerektirecek bir sebep olarak gerçekleşmesi olanaksızdır. Bir an için böyle bir varsayımın gerçekleşebileceği düşünülse bile, kendisini görevli veya yetkili sayan mahkeme işten el çekmeyip, davanın esası hakkında incelemeye geçeceği için yetki ve görev sorununa ilişkin yapılmış olup da reddedilmiş bulunan itiraz dolayısıyla ancak esas karar ile birlikte temyiz yoluna başvurulabilecektir.

göreve başlayamadığından yürürlüğe girmeyen 25. maddesinin tekrarı niteliğindedir.

6100 sayılı Kanun'un 22. maddesinin birinci fıkrasında "bir davaya herhangi bir engel nedeniyle bakılamaması yahut iki mahkemenin yargısal sınırlarının belirlenmesinde tereddüt hâlinde"; ikinci fıkrasında ise, "iki mahkemenin görevsizlik veya kesin yetki hâlinde yetkisizlik kararı vermeleri ve bu kararın kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşmesi halinde" yargı yeri belirlenmesinin nerede yapılacağı düzenlenmiştir. Her iki fıkrada da, yargı yeri belirlenmesi sebeplerinin gerçekleşmesi halinde, ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemelerine; bölge adliye mahkemeleri için Yargıtay'a başvurulacağı hükme bağlandığından⁸⁶, söz konusu maddenin iki ayrı fıkra halinde düzenlenmesi gereksiz olmuştur. Bu düzenlemenin (m.22) iyi ifade edilmediğini belirten **Yılmaz** da haklı olarak, "Yargı yeri belirlenmesinde, ilk derece mahkemeler bakımından yetkili bölge adliye mahkemelerine; bölge adliye mahkemeleri bakımından Yargıtaya başvurulur" şeklindeki bir düzenlemenin daha isabetli olacağını ifade etmektedir⁸⁷.

3- İnceleme Usulü ve Sonucu

Yargı yeri belirlenmesine ilişkin talebin inceleme usulü ve sonucu 1086 sayılı Kanun'un 25. maddesinin üçüncü fıkrasındaki hüküm ile 26. maddesinde hükme bağlanmıştır⁸⁸. Bu hükümlerin

⁸⁶ Bölge adliye mahkemelerinin Resmi Gazete'de ilân edilecek göreve başlama tarihine kadar 1086 sayılı Kanun'un 5236 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki kanun yolu hükümleri uygulanacağından (HMK Geçici m.3/1), bölge adliye mahkemelerinin Resmi Gazete'de ilân edilecek göreve başlama tarihine kadar yargı yeri belirlenmesi için Yargıtay'a başvurulacaktır.

⁸⁷ Bölge adliye mahkemelerinin Resmi Gazete'de ilân edilecek göreve başlama tarihine kadar 1086 sayılı Kanun'un 5236 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki kanun yolu hükümleri uygulanacağından (HMK Geçici m.3/1), bölge adliye mahkemelerinin Resmi Gazete'de ilân edilecek göreve başlama tarihine kadar yargı yeri belirlenmesi için Yargıtay'a başvurulacaktır.

⁸⁸ "Yargıtayca verilen merci tâyini kararları ile temyiz incelemesi sonucu kesinleşen göreve veya yetkiye ilişkin kararlar, dâvaya ondan sonra bakacak mahkemeyi

karşılığı olan 6100 sayılı Kanun'un 23. maddesinde, yargı yeri belirlemesinin usulü ve bölge adliye mahkemesinin yahut Yargıtay'ın göreve veya yetkiye ilişkin olarak verdikleri kararın etkisi ve sonucu düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre, *yargı yerinin belirlenmesine ilişkin inceleme dosya üzerinden yapılabilir* (HMK m.23/1). *Bölge adliye mahkemesince veya Yargıtayca verilen yargı yeri belirlenmesi ile kanun yolu incelemesi sonucunda kesinleşen göreve veya yetkiye ilişkin kararlar, davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi bağlar* (HMK m.25/2).

Yeni düzenlemeyle 1086 sayılı Kanun'un buna karşılık gelen hükümleri (m.25, III; 26) arasında bazı ifadelerin güncelleştirilmesinden başka bir fark bulunmamaktadır. Ancak, 6100 sayılı Kanun'daki "... yargı yeri belirlenmesi *ile* kanun yolu incelemesi sonucu kesinleşen göreve veya yetkiye ilişkin kararlar" şeklindeki hükmün ifade tarzı isabetli değildir. Bu hükmün "... yargı yeri belirlenmesine *ilişkin kararlar ile kanun yolu incelemesi sonucu kesinleşen göreve veya yetkiye ilişkin kararlar ...*" şeklinde düzenlenmesi daha isabetli olurdu⁸⁹.

6100 sayılı Kanun'un yargı yeri incelenmesi usulünü düzenleyen hükmüne göre, yargı yeri belirlenmesi, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından dosya üzerinden yapılabileceği gibi, gerekli görülürse, duruşma yapılarak da incelenebilir (m.23/1).

Bölge adliye mahkemesi tarafından ilk derece mahkemeleri için, Yargıtay tarafından ise bölge adliye mahkemeleri için verilen yargı yeri belirlenmesine ilişkin kararlar, davaya bu karardan sonra bakacak mahkemeyi bağlar. Aynı şekilde, kanun yolu incelemesi sonucu kesinleşen göreve veya yetkiye ilişkin kararlar, davaya bu karardan sonra bakacak mahkemeyi bağlar. Bu mahkeme, tekrar görevsizlik veya yetkisizlik kararı veremez.

bağlar." (HUMK m.25, IV). "*Bölge adliye mahkemesince veya Yargıtayca verilen merci tayini kararları ile kanun yolu incelemesi sonucunda kesinleşen göreve veya yetkiye ilişkin kararlar, davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi bağlar.*" (5236 sayılı Kanunla değişik HUMK m.25, IV).

⁸⁹ **Yılmaz**, s.252.

Sonuç

6100 sayılı Kanun'un "görev, yetki ve yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümleri ile (m.1-23)", 1086 sayılı Kanun'un ilgili hükümleri (m.1-27) arasında benzerlik olmakla birlikte, söz konusu hükümler arasında önemli farklılıklar da mevcuttur. 6100 sayılı Kanun'un görev, yetki ve yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümlerinde şekil bakımından gerçekleştirilmiş temel değişiklik, bu hükümlerin dilinin güncelleştirilmiş olmasıdır.

6100 sayılı Kanun'un göreve ilişkin hükümleriyle getirilmiş olan en önemli değişiklik, malvarlığına ilişkin davalarda sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değer veya tutarının esas alınması suretiyle yapılan ayırımın kaldırılmasıdır. Bu değişiklikte aksine bir düzenleme bulunmadıkça malvarlığı ve şahıs varlığına ilişkin davalarla diğer dava ve işlerde asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğu kabul edilmiştir (HMK m.2). Bu şekilde bir düzenlemenin kabulü sebebiyle 1086 sayılı Kanun'un dava konusunun değerinin ve bazı özel durumlarda görevli mahkemenin belirlenmesine ilişkin hükümlerine (m.2-6), bu hükümlerin gereksiz kaldığı gerekçesiyle 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Ancak, dava konusunun değer veya tutarının hesaplanması sadece görevli mahkemenin tespiti için değil; başka bir takım önemli hususlar, örneğin, dava açılırken alınacak harçlar bakımından da önemlidir. Malvarlığına ilişkin davalarda, davacı dava dilekçesinde dava konusunun değerini dava dilekçesinde göstermek zorundadır (HMK m.119/1-d). Bu gereğe riayet edilmemişse, dava konusunun değerinin davacıya tespit ettirileceği Harçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir (Harçlar K. m.16/3). Ancak Harçlar Kanunu'nda bunun için bir usul tayin edilmemiş; dava konusunun değerinin hangi tarihe göre belirleneceği düzenlenmemiştir. Sonuç olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda dava konusunun değerinin belirlenmesine ilişkin hüküm bulunmaması bir eksikliklerdir.

Sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değerinin esas alınması suretiyle yapılan ayırımı 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiş olmakla birlikte, bu mahkemeler arasında dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın sulh hukuk

mahkemelerinin görevine giren davalar bakımından yapılan ayırım muhafaza edilmiştir. Bu bağlamda, asliye hukuk mahkemelerinin görev alanı (HMK m.2) ile sulh hukuk mahkemelerinin görev alanı (HMK m.4) ayrı maddelerde düzenlenmiştir.

6100 sayılı Kanun'un asliye hukuk mahkemelerinin görevini düzenleyen hükmünün (m.2) şekil, diğer hükümlerle uyum ve esas açısından isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Şekil açısından bu maddede ilk dikkat çeken husus, "...değer ve miktarına bakılmaksızın ..." ifadesidir. Bu ifade Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısında, "... değer veya tutarına göre belirlenir." şeklindeydi ve bu ifade şekli isabetliydi. Zira görevli mahkemenin belirlenmesinde, dava konusunun değer veya tutarı esas alınır.

Ayrıca, 6100 sayılı Kanun'un ikinci fıkrasındaki, bu Kanun'da ve diğer kanunlarda aksine düzenleme bulunmadıkça, asliye hukuk mahkemesinin diğer dava ve işler bakımından da görevli olduğuna ilişkin hükmün hem birinci fıkra hükmünün tekrarı hem de çekişmesiz yargıda görevli mahkemeyi belirleyen 383. madde hükmüyle çelişkili olduğu kanaatindeyiz. Zira 6100 sayılı Kanun'un 383. maddesinde, çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkemenin, aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesi olduğu hükme bağlanmıştır.

6100 sayılı Kanun'un görev konusundaki yeni sisteminin esas bakımından da isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Zira görevle ilgili yeni sistem asliye hukuk mahkemelerinin iş yükünü önemli ölçüde artıracığı gibi düşük meblağlı uyuşmazlıkların da asliye hukuk mahkemelerinde görülmeleri sebebiyle yazılı yargılama usulüne tabi tutulmaları; dolayısıyla bu davaların daha uzun ve daha masraflı bir prosedüre tâbi olmasına yol açmıştır. Bu nedenle, ya sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ayırımın kaldırılması ya da 1086 sayılı Kanun ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda görev konusunda benimsenen sistemin esas alınması gerekliydi. Kanaatimizce 1086 sayılı Kanun ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda görev konusunda benimsenen sistemin esas alınması daha isabetli olurdu.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda yer almamakla birlikte, Adalet Komisyonu'nda verilen bir önerenin kabulü üzerine 6100 sayılı Kanun'da yer verilen 3. madde, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmeseydi, bu düzenleme sebebiyle de, 1086 sayılı Kanun'un göreve ilişkin hükümleriyle 6100 sayılı Kanun'un göreve ilişkin hükümleri arasında önemli bir fark meydana gelmiş olacaktı. İptal edilen maddede, her türlü idarî eylem ve işlemin yol açtığı ölüm veya vücut bütünlüğünün yitirilmesinden doğan maddi veya manevi zararların tazmini için açılacak davaların asliye hukuk mahkemelerinde görüleceği düzenlenmişti. Söz konusu hükümde sadece insan zararlarına ilişkin davaların asliye hukuk mahkemelerinde görüleceği düzenlendiğinden, aynı olaydan kaynaklanmakla birlikte, malvarlığına ilişkin zararların giderimi için açılacak davalar yine idare mahkemelerinde açılabilirdi. İdarî yargının görev alanında değişiklik meydana getiren 6100 sayılı Kanun'un 3. maddesi Doktrinde gerek şekil gerekse esas yönünden muhtelif açılardan eleştirilmişti. Bu hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından 16.02.2012 tarihinde, "*aynı olaydan kaynaklanan tazminat davalarının farklı yargı yerlerinde görülmesinde kamu yararı ve haklı neden bulunmadığı; anılan maddenin usul ekonomisi ilkesi ile Anayasa'nın 125, 155 ve 157. maddelerine aykırı olduğu*" şeklindeki gerekçelerle iptal edilmiştir.

Söz konusu iptal kararı üzerine, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri arasında dava konusunun değer veya tutarına göre yapılan ayırımın kaldırılması suretiyle gerçekleştirilen değişiklik dışında, 1086 sayılı Kanun'un göreve ilişkin hükümleri ile 6100 sayılı Kanun'un göreve ilişkin hükümleri arasında esaslı bir farklılığın bulunmadığı söylenebilir. Göreve ilişkin hükümlerdeki diğer değişiklikler, kısaca şu şekilde özetlenebilir. 6100 sayılı Kanun'da görevin kamu düzenine ilişkin olduğu hususunda bir belirleme yapılmış ve görevle ilgili kuralların ancak kanunla düzenlenebileceği hususu vurgulanmıştır (HMK m.1). Sulh hukuk mahkemelerinin görev alanını düzenleyen maddede, sadece dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren dava ve işler düzenlenmiştir (HMK m.4). Bunlardan ilk grubu oluşturan kira ilişkiden kaynaklanan davalar bakımından 1086 sayılı Kanun'da öngörülmüş olan (HUMK m.8, II, b.1) sınırlamaya

yer verilmeksizin kira ilişkisinden doğan tüm davaların sulh hukuk mahkemelerinde görüleceği isabetli olarak hükme bağlanmıştır (HMK m.4/1-a). Çekişmesiz yargı işleri 6100 sayılı Kanun'un 382. maddesinde düzenlendiğinden, 1086 sayılı Kanun'un 8. maddesindeki tevdi mahalli belirlenmesi veya tevdi edilemeyecek eşyanın satılması işleri ile (HMK m.382/2-ç, 3) mirasçılık belgesi verilmesi (HMK m.382/2-c, 6) işleri çekişmesiz yargı işlerinin düzenlendiği 6100 sayılı Kanun'un 382. maddesi kapsamına alınmıştır. Bu yüzden söz konusu hükümlere 6100 sayılı Kanun'un 4. maddesinde yer verilmemiştir.

1086 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümleri (m.9-24) ile 6100 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümleri (m.5-19) arasındaki en önemli farklılık, yetki sözleşmesi yapabilecek kişilerin sınırlandırılması ve yetki sözleşmesi yapabilecek kişilerin münhasır yetki sözleşmesi yapabilmelerine olanak sağlayan hükümler (HMK m.17) sebebiyle meydana gelmiştir. 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemenin aksine (m.22), 6100 sayılı Kanun'un yetki sözleşmesini düzenleyen 17. maddesinde, tacirler veya kamu tüzel kişileri ile diğer kişiler, yetki sözleşmesi yapmak açısından, birbirinden ayırt edilerek tacirler veya kamu tüzel kişilerinin yetki sözleşmesi yapabileceği kabul edilmiştir. Buna karşılık, gerek tacirlerin gerekse kamu tüzel kişilerinin bu nitelikte olmayan kimselerle yetki sözleşmesi yapmalarına izin verilmediği gibi, tacirler veya kamu tüzel kişileri dışındaki diğer kimselerin, kendi aralarında yetki sözleşmesi yapmaları da yeni düzenlemede isabetli olarak kabul edilmemiştir. Bunun sebebi, tacirler veya kamu tüzel kişilerinin diğer gerçek kişilere göre, daha güçlü konumda bulunmalarına karşılık; tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan kişilerin zayıf konumda olmalarıdır. Yetki sözleşmesine ilişkin yeni düzenlemeyle, 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeden (m.22) farklı olarak tacirler veya kamu tüzel kişileri tarafından münhasır yetki sözleşmesi yapılabilmesi olanağı da kabul edilmiştir (m.17). Bu nedenle, taraflar, yetkili kıldıkları mahkemenin yanında, kanunen yetkili kılınan genel veya özel yetkili mahkemelerin de yetkisinin devam etmesini istiyorlarsa; yani, münhasır olmayan yetki sözleşmesi yapmak istiyorlarsa, bu durumun yetki sözleşmesinde ayrıca belirtilmesi gereklidir. Ancak, taraflara münhasır yetki sözleş-

mesi yapabilme olanağı veren bir düzenlemenin kanunun sistemine daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Yetki sözleşmeleri dışında, 6100 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümleriyle getirilmiş olan değişiklikler, yetki konusunda daha sistematik, daha açık bir düzenleme yapılmasını sağlamak ve uygulamada ortaya çıkan sorunları gidermek için gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikleri; diğer bir ifadeyle 1086 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümleriyle (m.9-24) 6100 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümleri (m.5-19) arasındaki diğer farkları birkaç başlık altında özetlemek mümkündür.

1086 sayılı Kanun'da mevcut olan bazı hükümlere, 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Örneğin, ihtiyati hacizden sonra açılan davalarda yetki (HUMK m.12), vekâlet ücretine ilişkin davalarda yetki (HUMK m.15) ile boşanma ve ayrılık davalarında yetkiye (HUMK m.9, III) ilişkin hükümlere 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir.

Yetkiye ilişkin hükümlerde, diğer kanunlarla terim birliğini sağlamak için, gerçekleştirilmiş değişiklikler de mevcuttur. Örneğin, 6100 sayılı Kanun'un genel yetkili mahkemeye ilişkin yetkiyi düzenleyen 6. maddesinde, Türk Medenî Kanunu'ndaki hükümlerle paralellik sağlayarak terim birliğini gerçekleştirmek için "ikametgâh" yerine "yerleşim yeri" terimi kullanılmıştır. Ayrıca 1086 sayılı Kanun'un yetkiye ilişkin hükümlerindeki bazı eski terimlerin yerine yenileri tercih edilmiştir. Örneğin, "dâvayı mütekabile" yerine "karşı dava" terimi kullanılmıştır (HMK m.13).

6100 sayılı Kanun'da, yetki kurallarının niteliğini açıkça belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiş değişiklikler de söz konusudur. Örneğin, mirastan doğan davalarda yetki (m.11/1); taşınmazın aynından doğan davalarda yetki (m.12/1) ile tüzel kişilerle ilgili davalarda yetkiye ilişkin (m.14/2) hükümlerde, açıkça söz konusu yetki hükümlerinin kesin olduğu belirtilmiştir. Bu hükümlerin 1086 sayılı Kanun'daki karşılığı olan hükümlerde (m.11, I; 13; 17, c.2), söz konusu yetki hükümlerinin kesin olduğu açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte, anılan hükümlerin ifade tarzından kesin yetkinin bulunduğu anlaşılmaktaydı. Olası tereddütleri gidermek bakımın-

dan, belirtilen hükümlerdeki yetkinin kesin olduğunun Kanun'da açıkça hükme bağlanması isabetlidir. Ayrıca, kanunda, davalıların tamamına göre, ortak yetkili mahkemenin bulunması halindeki yetki hükmü (HMK m.7), 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeden (m.9, II, c.2) farklı olarak, kesin yetki olarak düzenlenmiştir.

Yetkiye ilişkin hükümlerde uygulamada sorun yaratan 1086 sayılı Kanun hükümlerine 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemek suretiyle gerçekleştirilmiş değişiklikler de, bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında açılacak malvarlığına ilişkin davalarda, davalının Türkiye'de malûm meskeni yoksa, Türkiye'de herhangi bir malı veya teminatı bulunuyorsa, dava konusu olmayan o malın veya teminatın bulunduğu yerdeki mahkemenin de yetkili olduğuna ilişkin hükme (HUMK m.16), isabetli bir şekilde 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir. Yine sözleşmeden doğan davalarda, sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinin yetkisine ilişkin hükme (HUMK m.10) 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiş olması bu tür değişikliklere örnek olarak gösterilebilir.

Bu bağlamda, 1086 sayılı Kanun'un haksız fiilden doğan davalarda yetkiye ilişkin hükmü (m.21), 6100 sayılı Kanun'da daha açık bir şekilde ifade edilerek düzenlenmiştir (m.16). Yeni hükümde (m.16/1) haksız fiilin işlendiği ve zararın meydana geldiği yer mahkemelerinin yanı sıra, zarar görenin yerleşim yeri ile zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemelerinde de dava açılabilmesine olanak sağlanmıştır (m.16/1). Yeni düzenlemenin, zarar görene kolaylık sağlamak açısından isabetli olduğu kanaatindeyiz.

1086 sayılı Kanun'un yetki itirazının yapılması ve incelenmesine ilişkin hükümlerinde tereddüt yaratan bazı hükümlere 6100 sayılı Kanun'da yer verilmemiş veya tereddüdü giderecek düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde bu Kanun'un 22. maddesindeki "...salâhiyattar olmayan mahal mahkemesinde ..." şeklindeki tekil ifade dolayısıyla, birden fazla mahkemenin yetkili kılınıp kılınmayacağı konusunda tartışma bulunmaktaydı. Ancak 6100 sayılı Kanun'un, "yetkili kılınan mahkeme

veya mahkemelerin" şeklindeki düzenlemesi (HMK m.18/2) karşısında bu tartışma ortadan kalkmıştır.

Benzer şekilde, 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, davalının yetkili mahkemelerden biri yerine birden fazlasını göstermesi durumunda yetki itirazının dinlenip dinlenmeyeceği hususundaki tartışma bulunmaktaydı. 6100 sayılı Kanun'daki, yetki itirazında bulunan tarafın yetkili mahkemeyi, birden fazla yetkili mahkemenin söz konusu olduğu hâllerde ise, kendi kanaatine göre tercih ettiği yetkili mahkemeyi itirazında belirtmek zorunda olduğu; aksi takdirde yetki itirazının dikkate alınmayacağına ilişkin hüküm (m.19/2), bu tartışmayı da sonlandırması bakımından isabetli olmuştur.

6100 sayılı Kanun'da da (m.19/4), 1086 sayılı Kanun'daki gibi (m.23, c.1), yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalının süresi içinde ve usulüne uygun olarak yetki itirazında bulunmaması hâlinde, davanın açıldığı mahkemenin, yetkili hâle geleceği düzenlenmiştir. Esasen yetkinin kesin olmadığı davalarda, yetki itirazı cevap dilekçesinde ileri sürülmemiş olsa dahi, özellikle davanın tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan tarafına mahkemece bir hatırlatma yapılmadan mahkemenin yetki kazanamayacağı şeklinde bir düzenlemenin 6100 sayılı Kanun'da öngörülmesi kanaatimizce isabetli olurdu. Bu hem usul hukukunun sosyal yönünün güçsüz olan kişileri yargılama sırasında korumayı gerektirmesi hem de hukukumuzda avukatla temsil zorunluluğunun bulunmaması sebebiyle tercih edilebilirdi.

Görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine yapılacak işlemlere ilişkin hükümler (HUMK m.27, 193; HMK m.20) ile yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümler (HUMK m.25-26; HMK m.21-23) bakımından 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeler ile 6100 sayılı Kanun'daki düzenlemeler arasında esas itibariyle çok fazla farklılık bulunmamaktadır. Anılan hükümler bakımından gerçekleştirilmiş olan değişiklikler, isabetli olarak uygulamada ortaya çıkan sorunları ve tereddütleri gidermek için yapılmıştır. Örneğin, 1086 sayılı Kanun'daki hükümden (m.193, II) farklı olarak, 6100 sayılı Kanun'da görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine, bu kararı veren mahkemeye her iki tarafın da başvuru hakkının bulunduğu açıkça düzen-

lenmiştir (m.20). Yine 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeden (m.193; III) farklı olarak, 6100 sayılı Kanun'da, daha pratik bir yol olduğundan, görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine sadece bu kararı veren mahkemeye başvuru kabul edilmiştir (m.20).

Ancak 6100 sayılı Kanun'un görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurması gerektiğine ilişkin hükmün (m.20/1) lafzından hareketle süreyi hesaplamak hak kayıplarına yol açacak niteliktedir. Zira görevsizlik veya yetkisizlik kararı tarafların yokluğunda da verilmiş olabilir. Bu nedenle söz konusu hükümde, görevsizlik veya yetkisizlik kararının kesin olması durumunda, kararı veren mahkemeye başvuru süresinin tebliğ tarihinden itibaren başlayacağı şeklinde bir değişiklik yapılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümler bakımından, dikkat çeken ilk farklılık terim bakımından ortaya çıkmaktadır. 1086 sayılı Kanunda kullanılan "*merci tayini*" terimi yerine (m.25, III; 26), 6100 sayılı Kanun'da "*yargı yeri belirlenmesi*" teriminin kullanılması tercih edilmiştir (m.21-23). Bunun dışında, 1086 sayılı Kanun'un yargı yeri belirlenmesine ilişkin hükümlerindeki uygulaması olmayan yargı yeri belirlenmesi sebeplerine 6100 sayılı Kanun hükümlerinde yer verilmemiştir. Buna karşılık, 1086 sayılı Kanun'daki düzenlemeden farklı olarak (m.25, I), iki mahkemenin yargı sınırlarının kapsamında tereddüt bulunması halinde, dava açılmadan önce, yargı yeri belirlenmesi olanağına 6100 sayılı Kanun'da (m.21/1-b) yer verilmiştir. Bu düzenlemeyle getirilen değişiklik, davaların uzamasını önleyeceğinden, isabetli olmuştur. Ancak, yargı yeri belirlenmesi sebeplerinin gerçekleşmesi halinde, ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemelerine; bölge adliye mahkemeleri için Yargıtay'a başvurulacağı hükme bağlandığından, 6100 sayılı Kanun'un 22. maddesinin iki ayrı fıkra halinde düzenlenmesi gereksiz olmuştur.

KAYNAKÇA

- Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis;** Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler, İstanbul 2006. (Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, Değerlendirme ve Öneriler).
- Alangoya, Yavuz/Yıldırım, M.Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis;** Medenî Usul Hukuku Esasları, 7. Baskı, İstanbul 2009. (Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, Medeni Usul Hukuku).
- Aşık, İbrahim;** "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri", TBB Dergisi, 2011 (97), s.11-48.
- Bolayır, Nur;** "Yeni HMK'ya Göre Yetki Sözleşmeleri", İBD, Yıl 2011, Cilt 85, Sayı:5, s.134-162.
- Gözler, Kemal/Kaplan, Gürsel;** "İdari Eylemlerden Kaynaklanan Zararlara İlişkin Davalar Adli Yargının Görev Alanına Sokulabilir mi? (HMK m.3 ve TBK m.55/2 Hakkında Eleştiriler)", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 6, Kasım 2011, Sayı 63, s.36-41.
- Karslı, Abdurrahim;** Medeni Muhakeme Hukuku, 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Yargıtay Kararları İşlenmiş Ve Gözden Geçirilmiş 3. baskı, İstanbul 2012.
- Kiraz, Taylan Özgür;** 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Yenilikler, 2. Baskı, Ankara 2012.
- Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder;** Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Değiştirilmiş 21. Baskı, Ankara 2010.
- Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder;** Medenî Usul Hukuku, 6100 sayılı HMK'na Göre Yeniden Yazılmış 22. Baskı, Ankara 2011.
- Kuru, Baki/Budak, Ali Cem;** "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Getirdiği Başlıca Yenilikler", İBD, Cilt:85, Sayı:5, Yıl:2011, s.1-43.
- Kuru, Baki;** Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, Cilt 1, İstanbul 2001.
- Kuru, Baki;** Hukuk Usulünde Görevsizlik veya Yetkisizlik Kararları Üzerine Yapılacak Muameleler, Ankara Üniversitesi Hukuk

Fakültesi Dergisi, Cilt, XXIV, 1967, Sayı: 1-4, s.155-181;
Makaleler, İstanbul 2006, s.61-86.

Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet; Medenî
Usûl Hukuku, 9. Bası, Ankara, 2010.

Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet; Medenî
Usûl Hukuku, 13. Bası, Ankara 2012.

Postacıoğlu, İlhan E.; Medeni Usul Hukuku Dersleri 1911 sayılı
Kanuna göre yazılmış Altıncı Bası, İstanbul 1975.

Tanrıver, Süha; "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın 1 ilâ
122. Maddelerinde Yer Alan Temel Düzenlemeler ve bunların
Genel Çerçeve de Değerlendirilmesi", AÜHFD, Yıl:2008, C.57,
Sayı:3, s.635-664.

Umar, Bilge; "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'na Katkı", TBB
Dergisi, Sayı 67, Yıl: 2006, s.121-162. (Umar, HMK Tasarı)

Umar, Bilge; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011.
(Umar, Şerh)

Üstündağ, Saim; Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I-II, Gözden
geçirilmiş ve yenilenmiş 7. Baskı, İstanbul 2000.

Yılmaz, Ejder; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2012.